

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансового контролю та аудиту**

Брунарський Максим Юрійович

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АУДИТУ В УКРАЇНІ ТА
ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

**(на матеріалах Товариства з обмеженою відповідальністю «ГЕР
АУДИТ»)**

спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійна програма «Аудит та державний фінансовий контроль»
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи ОАДФКм-21
Брунарський М.Ю.

Науковий керівник:
д.е.н., професор
Лучко М.Р.

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: СВІТ ТА УКРАЇНА, ПОГЛЯД КРІЗЬ РОКИ	7
1.1. Аудит як галузь людської діяльності: історичні етапи розвитку	7
1.2. Нормативно – правове регулювання аудиторської діяльності в Україні та окремих зарубіжних країнах	14
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ АУДИТУ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ.....	23
2.1. Сучасний стан ринку аудиторських послуг як в Україні, так і за кордоном та його основні проблеми.....	23
2.2. Аналіз труднощів та викликів, що виникають у сучасній аудиторській діяльності	29
2.3. Оцінка та аналіз ролі аудиту в забезпеченні фінансової стійкості та довіри до підприємств в Україні на основі діяльності ТОВ "ТЕР АУДИТ"	36
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3 РОЗВИТОК АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	50
3.1 Аудит в умовах війни та невизначеності: досвід України.....	50
3.2 Аудиторська діяльність в умовах діджиталізації	54
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Аудит є важливою складовою фінансового контролю, який забезпечує достовірність фінансової інформації та сприяє підвищенню довіри до фінансових звітів підприємств і організацій. В умовах глобалізації економічних процесів та постійного розвитку фінансових ринків роль аудиту як незалежного інструменту контролю стає дедалі більш значущою. Актуальність дослідження становлення та розвитку аудиту в Україні та окремих зарубіжних країнах обумовлена необхідністю адаптації національних систем аудиту до міжнародних стандартів, що сприяє інтеграції української економіки у світовий економічний простір. В Україні процес становлення аудиту розпочався на початку 1990-х років, у період трансформації економічної системи від планової до ринкової. Введення аудиту стало відповіддю на вимоги нового ринкового середовища, де виникла необхідність забезпечення прозорості фінансової звітності та підвищення рівня корпоративного управління. Однак розвиток аудиту в Україні все ще стикається з низкою викликів, серед яких недосконалість законодавчої бази, недостатня підготовка фахівців та низький рівень довіри до аудиторських висновків.

У зарубіжних країнах аудит пройшов значний шлях розвитку, починаючи з моменту його виникнення у Великобританії в XIX столітті. Сьогодні у світі існують різні моделі аудиту, які відображають специфіку економічного та правового середовища кожної країни. Дослідження зарубіжного досвіду є надзвичайно важливим для України, адже дозволяє перейняти найкращі практики та уникнути помилок у розвитку національної системи аудиту.

У сучасному світі автоматизація процесів, впровадження штучного інтелекту та блокчейну створюють нові можливості для підвищення ефективності та якості аудиторських послуг. Вивчення досвіду інших країн у цій сфері є ключовим для забезпечення конкурентоспроможності українського аудиту на міжнародному рівні.

Вагомий внесок що до дослідження становлення аналізу та аудиту та її розвиток в Україні та зарубіжних країнах зробили такі вітчизняні учені як: Д.О.

Баюра, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький, І.Ю. Єпіфанова, В.М. Коржевська, Л.Ю. Ільницька, О.Н. Ковальчук, А.Ю. Козаченко, Л.О. Лісова, В.В. Лазоренко, М.Р. Лучко, К.П. Мельник, Я.І. Мулик, Р.Ю. Овчарик, В.Є. Онищенко, О.В. Швидун та інші автори.

Метою кваліфікаційної роботи є всебічне дослідження процесу становлення та розвитку аудиту в Україні та окремих зарубіжних країнах з метою виявлення ключових тенденцій, проблем та перспектив розвитку аудиторської діяльності. Робота спрямована на аналіз історичних та сучасних аспектів аудиту, що дозволяє краще зрозуміти еволюцію цього інституту, визначити його роль у забезпеченні фінансової прозорості та підвищенні рівня довіри до фінансової інформації. Окремо досліджується зарубіжний досвід, який може бути корисним для вдосконалення національної системи аудиту в Україні, зокрема в умовах інтеграції в міжнародне економічне середовище.

Для досягнення поставленої мети виконуватимуться наступні завдання:

- Визначити ключові етапи розвитку аудиту в Україні та їх вплив на сучасний стан аудиторської діяльності.
- Проаналізувати законодавчу та нормативну базу, що регулює аудиторську діяльність в Україні.
- Проаналізувати розвиток аудиту в країнах із розвиненою ринковою економікою
- Виявити подібності та відмінності у підходах до аудиторської діяльності та їх наслідки для якості аудиту.
- Оцінити можливості застосування зарубіжного досвіду для вдосконалення аудиторської діяльності в Україні.
- На основі аналізу зарубіжного досвіду запропонувати заходи для підвищення рівня довіри до аудиторських висновків серед суб'єктів господарювання та громадськості.

Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку аудиту як інституту фінансового контролю в Україні та зарубіжних країнах.

Предметом дослідження є особливості та закономірності становлення, розвитку і функціонування аудиторської діяльності в Україні та зарубіжних країнах.

Методи дослідження. Для виконання мети дослідження використано наступні методи дослідження: Для досягнення поставленої мети в даному дослідженні будуть використані такі методи: історичний метод: дозволить дослідити етапи становлення та розвитку аудиту в Україні та зарубіжних країнах, виявити історичні передумови його виникнення та еволюцію в різних економічних системах; порівняльний аналіз: використовується для порівняння підходів до аудиторської діяльності в Україні та інших країнах, виявлення подібностей і відмінностей у національних системах аудиту, а також для оцінки ефективності різних моделей аудиту; аналіз нормативно-правових актів: дозволить дослідити законодавчу та нормативну базу, що регулює аудиторську діяльність в Україні та інших країнах, зокрема, міжнародні стандарти аудиту (ISA) та їх впровадження; системний підхід: буде застосований для комплексного аналізу аудиторської діяльності як системи, що включає правові, організаційні, методологічні та технологічні аспекти, а також взаємозв'язок між ними; економічний аналіз: спрямований на дослідження економічної ефективності аудиту, його впливу на фінансову прозорість і корпоративне управління, а також оцінку вартості аудиторських послуг у різних країнах; метод узагальнення: використовується для формулювання висновків на основі отриманих результатів дослідження, а також для розробки рекомендацій щодо вдосконалення аудиторської діяльності в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду; емпіричний метод: передбачає збір і аналіз фактичних даних про аудиторську діяльність в Україні та за кордоном, включаючи статистичні показники, результати опитувань, кейси та інші емпіричні дані.

Наукова новизна одержаних результатів визначається як доповненням існуючої практики новими науково-прикладними досягненнями з метою покращення розуміння становлення та розвитку аудиту, що дозволить визначити перспективи розвитку аудиту в умовах цифрової трансформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у підвищенні якості аудиторських послуг, що, у свою чергу, сприятиме зростанню довіри до фінансової звітності компаній та наданні практичних рекомендації щодо інтеграції автоматизації та штучного інтелекту в аудиторські процеси.

Апробація наукових досліджень. За результатами проведених досліджень автором опубліковані тези на конференціях на теми: «Діяльність аудиту в умовах діджиталізації», «Система нечіткого аудиту діяльності підприємства»

Структура та обсяг дипломної роботи.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу та трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи складає 62 сторінки, список використаних джерел містить 80 найменувань, викладених на 8 сторінках. Магістерська робота містить 9 таблиць, 23 рисунка, **додатки**

РОЗДІЛ 1

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: СВІТ ТА УКРАЇНА, ПОГЛЯД КРИЗЬ РОКИ

1.1. Аудит як галузь людської діяльності: історичні етапи розвитку

Пошук закономірностей у сфері розвитку аудиту є однією з найбільш часто обговорюваних тем у наукових дискусіях. Не дивно, що існує необхідність дослідити становлення а також функціонування аудиту та виявити проблеми, які в кінцевому підсумку визначатимуть його майбутнє, оскільки практика аудиту розвивається набагато швидше і пройшла довший еволюційний шлях, ніж наука про аудит, яка все ще перебуває в зародковому стані.

Для відповіді на всі питання та суперечки, пов'язані з дослідженням тенденцій та певних закономірностей розвитку обліку та аудиту в цілому, необхідні подальші дослідження, оскільки, незважаючи на велику кількість фундаментальних досліджень та наукових публікацій у цій сфері, вони залишаються актуальними і актуальними. Формування розуміння щодо закономірності розвитку аудиту, застосування історичного досвіду для розробки теорії та методів аудиту на різних стадіях економічного розвитку, інноваційне розуміння науки про аудит, яка перебуває в процесі еволюційного розвитку, - це ті напрями, на яких слід зосередити увагу дослідників.

Узагальнивши відомі нам факти з історії аудиту, можна відобразити конкретні закономірності розвитку аудиту а також його тенденції (рис.1.1).

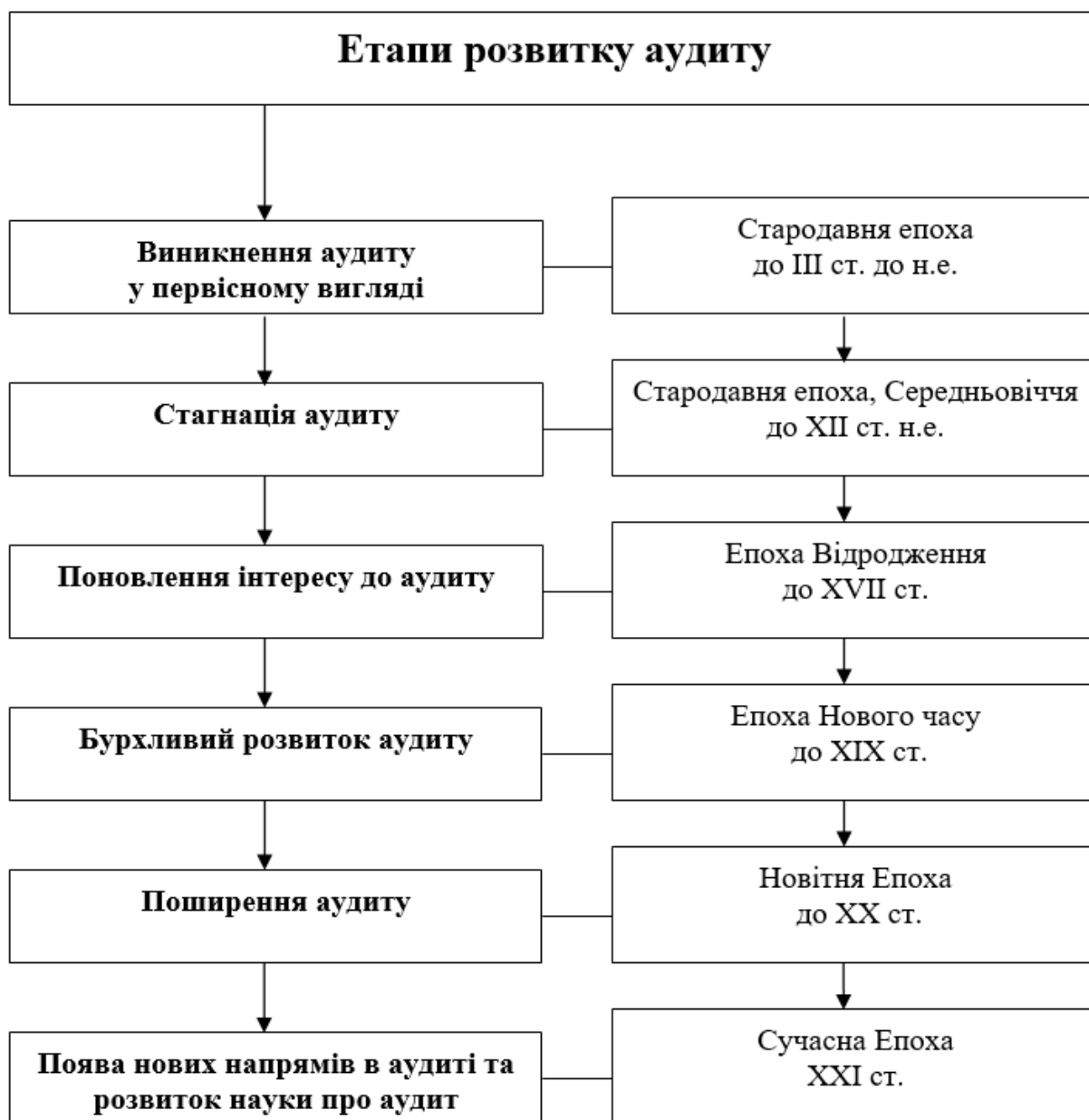

Рис.1.1 Етапи розвитку аудиту та його тенденції[36]

Оскільки розвиток аудиту є ретроспективним процесом, що дозволяє виявити тенденції та закономірності, він нерозривно пов'язаний з його минулим. Тому було зроблено узагальнення щодо тенденцій і закономірностей пов'язаних із розвитком теорії та практики аудиту на основі еволюційних етапів, зображених на рис. 1. У сучасній економічній літературі для опису процесу становлення та розвитку аудиту використовуються різні методи періодизації аудиту.

Більшість підручників та посібників з аудиту враховують історичні етапи становлення та розвитку дисципліни. «Історія аудиту досить повно описана в нашій літературі, а тим більше в зарубіжній» [6], але сама процедура та її наукове підґрунтя є недостатньо вивченими. На думку деяких науковців, аудит сягає своїм корінням у застарілий общинний лад. Це ґрунтується на теорії тотожності процесів контролю взагалі та його проявів зокрема.

Розглядаючи нашу власну точку зору і перераховуючи погляди більшості істориків аудиту, ми бачимо, що аудит зародився у високорозвинених стародавніх цивілізаціях. Вважається, що Єгипет, Вавилон, Китай, Рим та Греція були першими країнами, які почали використовувати аудит. Практика аудиту існувала в цих країнах з третього тисячоліття до нашої ери. Контроль бухгалтерського обліку в господарствах був першочерговим завданням аудиторів, які за призначенням були посадовими особами казначейства (провінцій) того часу. Саме тоді стало зрозуміло, що бухгалтерський облік і контроль повинні бути відокремлені.

Національні збори Греції мали систему контролю над доходами та витратами ще у V столітті до нашої ери, а урядові аудиторі перевіряли документи всіх чиновників відповідно до їхніх повноважень.

Куратори, прокуратори та квестори виконували контрольні функції в Римській імперії, починаючи з сьомого століття до нашої ери. Останній керував місцевими державними бухгалтерами. Екзаменатори в Римі отримували звіти квесторів і заслуховували їх. Слово «аудитор», що з латинської означає «слухач» або «слухач», з'явилося в результаті цієї практики [10]. Поняття аудиту як одного з методів економічного контролю ґрунтується на історичних реаліях рабовласницького суспільства.

Спочатку аудиторів не вважали представниками окремої професії чи пов'язаними з бухгалтерською галуззю. Вони представляли себе як обізнані, досвідчені авторитети з широким досвідом, які могли об'єктивно викривати нечесність, неточності та шахрайство. До XII ст. н.е. не існує історичних

свідчень про практику отримання звітів від державних органів та рабовласників[14].

Протягом шістнадцятого та сімнадцятого століть аудиторська практика залишалася в основному незмінною, її метою було виявлення помилок та перевірка доброчесності осіб, відповідальних за сплату податків. Оскільки менеджери та інвестори більше не були одноосібними власниками компанії, значення аудиту в цей час зросло. Окрім обіцянки збереження капіталу, акціонери вимагали виплати дивідендів.[7] Щодо точності та неупередженості перевіреної фінансової звітності, а також можливості продовження діяльності підприємства в найближчому майбутньому, лише аудитор мав право надати висновок.

Конфлікти інтересів виникали внаслідок того, що реальні власники бізнесу (акціонери, засновники, пайовики), починаючи з середини 1800-х років, майже повністю відмовлялися від управління і передавали його професійним менеджерам. Власники хотіли захищати і примножувати свою власність, а менеджери хотіли стати власниками, шкодуючи своїм роботодавцям. Оскільки власники були не в змозі ефективно управляти ситуацією, виникла необхідність залучення надійних, неупереджених сторін, які могли б запропонувати об'єктивну інформацію про справжній стан збереження активів бізнесу, його прибутковість тощо[50].

Термін «обов'язковий аудит» вперше з'явився у 1844 році, коли у Великій Британії було прийнято правила, згідно з якими ради акціонерних товариств зобов'язували спеціально уповноважену особу перевіряти рахунки та звітувати перед акціонерами щонайменше один раз на рік.

Прийняття Закону про обов'язковий аудит у Великій Британії в 1862 році, який продемонстрував визнання цього ж аудиту як окремої галузі в економіці, стало значним поворотним моментом в історії аудиту. Аудит у цій країні з'явився завдяки досить великій мережі залізничних перевезень наприкінці 1800-х років. англійські аудиторів в дорозі відвідували транспортні агенції по всій країні щоб оцінити рівень відповідальності адміністрації за майно та систему звітності. Це

було необхідно для того, щоб зібрати достовірну інформацію про справжній фінансовий стан акціонерного товариства та результати його діяльності за певний період часу, а також провести об'єктивну оцінку звітності компанії [24].

Період	Опис
до 1840р.	з'явилися витоки аудиту у давньому Міністерстві фінансів, де аудиторів залучали для переконання правильності підрахунків доходів та витрат за державними угодами. Мета такої експертизи полягала у запобіганні шахрайства. Аудит був обмежений виконанням детальної перевірки кожної угоди. Аудит в основному призначався для перевірки чесності осіб, обвинувачених у порушенні бюджетно-податкових зобов'язань
1840 р.– 1920р.	поява професії «аудитор» для захисту малих інвесторів, кількість яких в той час почала швидко зростати. Прийнято закон «Про акціонерні товариства» (1844р.), який передбачав призначення аудиторів для перевірки рахунків компанії. Проте, вимоги обов'язкового аудиту балансів підприємств були введені лише після прийняття закону «Про компанії» (1862р.) у 1900 році. Аудитори були зобов'язані провести повну перевірку усіх операцій та коректність рахунків та фінансової звітності. Досить мала увага відводилась внутрішньому контролю компанії
1920 р.– 1960 р.	аудиторська функція почала зосереджуватись більше на оцінці правдивості та чесності фінансової звітності компанії, а не на попередженні та виявленні шахрайства та помилок. При проведенні аудиту використовувалися поняття суттєвості та вибіркового методу. Основними характеристиками аудиту у цей період є: зосередження на внутрішньому контролі та використанні вибіркового методу; аудиторські докази збирались із внутрішніх та зовнішніх джерел; акцент на правдивості та чесності фінансової звітності; поступове надання переваги аудиту прибутків і збитків, але баланс залишається важливим; спостереження за зовнішніми та іншими доказами за межами «книги обліку»
1960 р.– 1990 р.	аудитори зіграли важливу роль у підвищенні надійності фінансової інформації та сприянні операцій з оцінки ефективності ринку капіталу. Основним обов'язком аудитора було підтвердження достовірності та відповідності фінансової звітності
1960 р.– 1990р.	аудиторський підхід почав базуватись на «перевірці, спираючись на систему», що пов'язано із збільшенням кількості операцій внаслідок розширення компаній. Аудитори зобов'язувались визначати та документувати систему обліку з особливим урахуванням інформаційних потоків та виявлення внутрішнього контролю. Вони почали використовувати аналітичні процедури взамін дорогою оцінку внутрішнього контролю
1990р. – сьогодення	аудит став новим процесом, що базується на перспективі підприємницького ризику клієнтів. Значна увага почалась приділятися виявленню та повідомленню про шахрайство та оцінку майна, про більшу ясність, сумнівність щодо здатності об'єкта аудиторської перевірки продовжувати свою діяльність, відповідно до суспільного та управлінського росту, стурбованості щодо питань корпоративного управління. Кінцева мета аудиту полягає у наданні надійності фінансовій та нефінансовій інформації, яка подана керівництвом у річній звітності. Були внесені певні зміни у законодавчу базу аудиторської діяльності, а саме прийняття: закону Сарбекса-Окслі (в основі лежить незалежність аудитора); звіту Рамсея (шляхи поліпшення аудиторської незалежності)

Рис.1.2. етапи становлення аудиту у Великобританії[80]

У Великій Британії аудитор зобов'язаний дотримуватися етичних норм, встановлених Радою з аудиторської практики (АРВ), та керівних принципів, виданих професійною асоціацією аудиторів щодо проведення аудиторських операцій. Для того, щоб відповідати Міжнародним стандартам аудиту, аудитор повинен здійснювати аудиторську діяльність [71].

Короткий огляд законодавчих актів, що регулюють цю ж аудиторську діяльність, наведено на рисунку 1.3.

Назва	Позначення	Опис
International Standards on Auditing (UK and Ireland)	ISAs	містить базові принципи та обов'язкові процедури разом із відповідними роз'ясненнями та інші матеріали, включаючи додатки
Ethical Standards on Auditing	ESs	містить базові принципи та обов'язкові процедури разом із відповідними роз'ясненнями та інші матеріали. Стандарти охоплюють чесність, об'єктивність та незалежність аудиторів, які застосовують у ході аудиту фінансової звітності
Statements of Standards for Reporting Accountants	SSRA	існування лише одного типу звітності для невеликих благодійних компаній
Standards for Investment Reporting	SIRs	містить основні принципи та обов'язкові процедури, яких експерти зі звітності змушені дотримуватись під час складання інвестиційного акту, створеного для відображення емісії цінних паперів, що регулюються повністю або частково відповідно до законодавства та нормативних актів Великобританії
Practice Notes and Bulletins		є допоміжними ресурсами для правильності використання аудиторських стандартів
Generally Accepted Auditing Standards	GAAS	містить набір офіційних та неофіційних правил, як базові для організації аудиторської роботи та оцінки якості їх роботи

Рис.1.3. Стандарти аудиту Великобританії[72]

Після здобуття Україною незалежності в 1991 році розпочався самостійний розвиток аудиту в країні [3].

У 1993 році обов'язковий аудит отримав офіційний статус в рамках прийняття Закону України «Про аудиторську діяльність», що встановлює законодавчі засади проведення аудиту в Україні та має на меті побудову неупередженої системи контролю для захисту інтересів власника[53].

Того ж року відповідно до цього статуту була утворена Аудиторська палата України. (АПУ). Спілка аудиторів України (САУ), яка здійснює нагляд за розвитком аудиторської діяльності в Україні, була заснована в 1993 році відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність»

Можна виділити три етапи розвитку аудиту в Україні:

Етап	Опис
1	створення перших аудиторських структур у період з 1987 по 1992 рік.
2	створення законів та нормативно-правових актів з питань аудиту в Україні в період з 1993 по 1998 рік
3	зосередження на новій законодавчій та регуляторній базі, що зміцнює монопольне становище відомих міжнародних представників аудиторських послуг в Україні з 1999 рік по сьогодні.

Рис. 1.4. Етапи розвитку аудиту в Україні [12].

Міжнародні стандарти аудиту були ратифіковані Аудиторською палатою України 18 квітня 2003 року і стали національними стандартами. За цей час аудит пройшов шлях від маловідомого поняття до найважливішої складової ринкових відносин.

Само собою зрозуміло, що в сучасній Україні кожен чув про аудит як у його реальних та уявних формах. Можна констатувати, що незалежний аудит відбувся як професія. Переживаючи злети і падіння з 1993 року, аудит поступово завойовує собі позицію у такій сфері як фінансовий контроль, конкуруючи з фіскальним контролем. На сьогодні, перед українським аудитом цілком конкретні питання, на вирішенні яких має зосередитися аудиторська спільнота [42], враховуючи глобалізацію та світову інтеграцію.

Аудитори в Україні вважали, що з прийняттям Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та положень (стандартів) бухгалтерського обліку, дискусії щодо існування їхньої професії припиняться, адже вона отримала статус після прийняття Закону України «Про аудиторську діяльність» [54]. Місце і суть аудитора були зведені до ролі податкового та бухгалтерського консультанта внаслідок податкового характеру обліку та звітності, нерозвиненості фондового ринку, відсутності традицій широкого розкриття фінансової інформації та користувачів, здатних

сприймати і використовувати цю інформацію, покладаючись на думку аудитора про її достовірність.

Національні нормативи аудиту Аудиторської палати України, що набули чинності 1 січня 1999 року водночас із Кодексом професійної етики аудиторів України, ситуацію не змінили [30]. У деяких аспектах ці нормативні документи передували просуванню деяких реформ у бухгалтерському обліку в Україні. Відтак, термін з'явився тільки в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку. У стандарті №1 «Вимоги національних нормативів аудиту» йшлося про фінансову звітність, а також в положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та документах, що регламентують ведення обліку та складання фінансових звітів, - про бухгалтерську звітність.

1.2. Нормативно – правове регулювання аудиторської діяльності в Україні та окремих зарубіжних країнах

Слід зазначити, що наразі аудиторська діяльність в нашій державі регулюється Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», однак сфера дії цього нормативно-правового акта не поширюється на аудиторську діяльність, що проводиться органами державної влади, їх підрозділами або посадовими особами, визначеними законодавством України як такі, що здійснюють державний фінансовий контроль [57].

Стаття 3 Закону визначає аудит і що таке аудиторська діяльність. Так, зокрема, аудит - це аналіз бухгалтерської інформації та фінансової звітності з метою надання неупередженої думки про достовірність цієї інформації в усіх суттєвих аспектах та відповідність її вимогам законодавства України, стандартам бухгалтерського обліку та іншим правилам (наприклад, внутрішнім положенням підприємства), що задовольняють потреби користувачів звітності. Відповідно до Закону, аудиторська діяльність визначається як господарська діяльність, що включає в себе виконання аудиторських перевірок, надання додаткових

аудиторських послуг, а також супровід аудиту організаційне та методичне забезпечення .

Існує декілька проблемних питань стосовно регулювання аудиту, які потребують вирішення при обговоренні проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо провадження аудиторської діяльності» [55]. Зокрема, необхідність страхування ризиків, пов'язаних з аудиторською діяльністю, а також неузгодженість чинних законодавчих актів, які регулюють діяльність аудиту в Україні, наявність невирішених проблем з сертифікацією аудиторів.

Юридичне визначення та нормативна база, а також фактичне застосування сертифікації аудиторів є важливими елементами регулювання аудиторської діяльності.

Суб'єктами аудиторського фінансового контролю є незалежні фізичні особи (аудитори), які мають кваліфікаційний сертифікат що дає право здійснення аудиторської діяльності та ліцензію, або аудиторські фірми (будь-якої форми власності), які мають ліцензію здійснювати аудиторську діяльність на території України і займаються виключно проведенням аудиту та наданням аудиторських послуг. Це на відміну від державного фінансового контролю, який здійснюється від імені державних контролюючих органів. Сертифіковані аудитори є первинним фундаментальним компонентом системи аудиту. Учасниками системи фінансового контролю є ліцензовані сертифіковані аудитори, які здійснюють аудиторську діяльність від свого імені або від імені аудиторської фірми [49].

Без належного контролю жодна діяльність неможлива. Це справедливо і для аудиторських процедур. Регулювання аудиторської діяльності є необхідним, оскільки різноманітні особи, включаючи фізичних та юридичних осіб, державні органи та органи місцевого самоврядування, використовують фінансову (бухгалтерську) звітність для прийняття відповідальних господарських рішень. Користувачі інформації повинні підтвердити, що аудитори дотримуються єдиних вимог при виконанні завдань з аудиту.

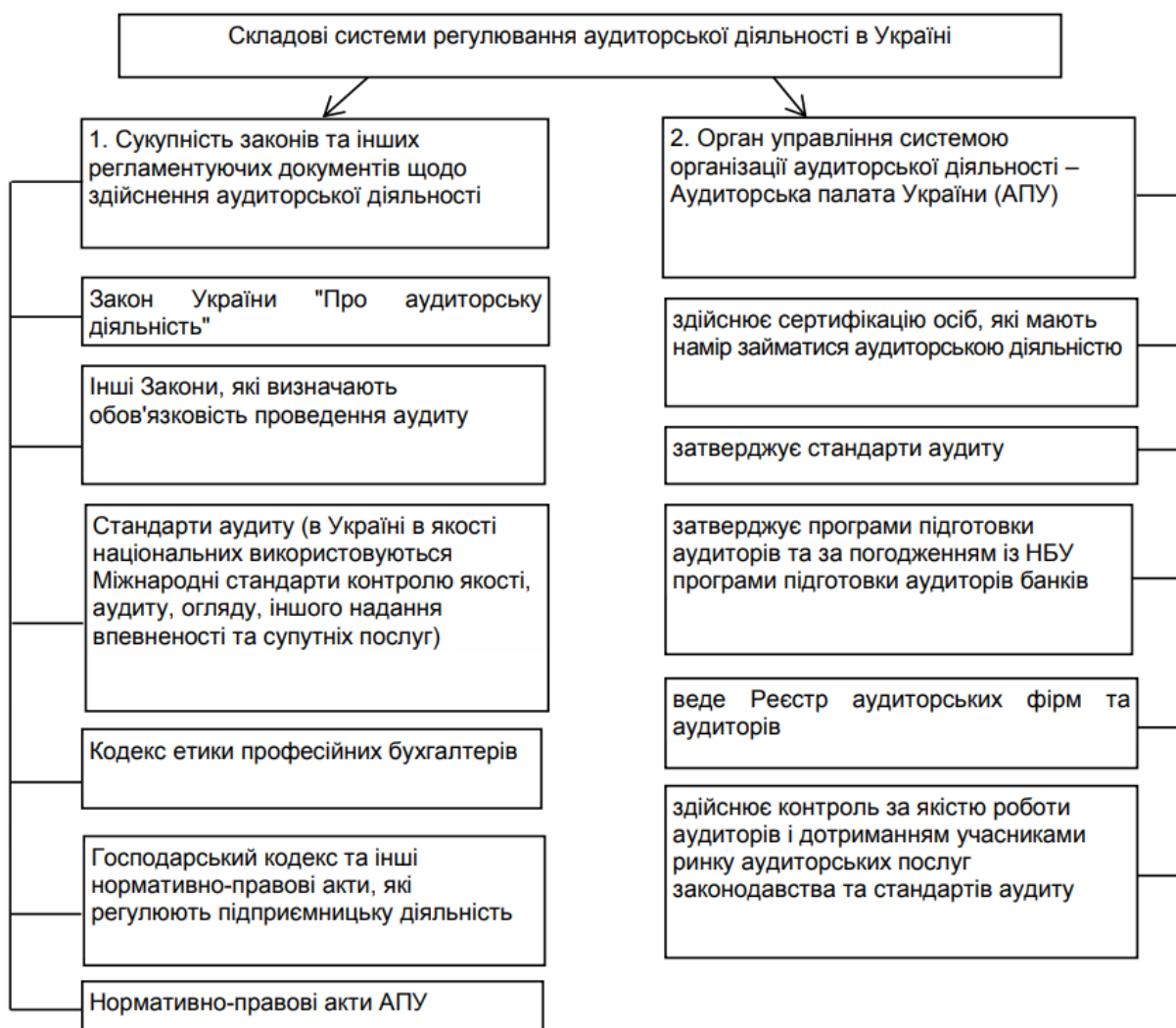

Рис. 1.5. Основні складові системи в Україні щодо регулювання аудиторської діяльності[9]

Процес визначення права на участь в аудиторській діяльності називається сертифікацією. Вимоги Закону України «Про аудиторську діяльність» [53] та Положення про сертифікацію аудиторів [51] слугують керівництвом для Аудиторської палати України (АПУ) протягом усього процесу сертифікації. Сертифікат є документом, який може бути отриманий в Україні і визнається для кандидатів, які здобули вищу юридичну або економічну освіту. На рисунку нижче показано основні кваліфікаційні критерії для кандидатів, які бажають отримати сертифікат.

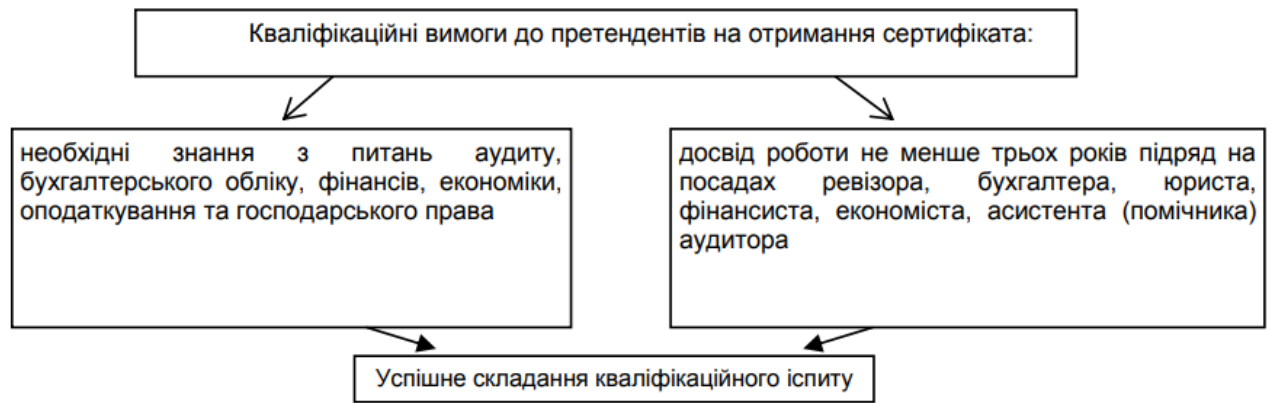

Рис 1.6. Вимоги до претендентів щодо отримання сертифіката[51]

Для допуску до сертифікації кандидат має подати до заявки АПУ наступні документи у встановленому форматі:

- копію диплома, який є засвідчений нотаріально;
- копію трудової книжки, що є засвідчена нотаріально чи по місцю роботи;
- документ про оплату послуг з проведення сертифікації;
- копію паспорта (першої сторінки);
- згоду на використання персональних даних [4].

Хоча аудиторська діяльність організована та регулюється по-різному в різних країнах, професійне регулювання та принципи є спільними для більшості країн з ринковою економікою. Організація аудиторської діяльності за кордоном унікальна тим, що держава вирішує, яким заходам надавати пріоритет, надає дозвіл на проведення аудиту, контролює діяльність органів аудиту тощо.

Доцільно розрізняти державну та професійну концепції стосовно регулювання аудиторської діяльності. Ідея держави є більш поширеною в таких країнах, як Франція, Німеччина, Польща та багато інших. Оскільки державні органи є основними замовниками аудиторських висновків, аудит у цьому випадку орієнтований на їхні вимоги [42] Державні органи, які відповідають за нагляд за виконанням аудиторських операцій, мають жорсткі правила, котрі регулюють аудиторську діяльність у цих країнах. Допуск кандидатів до складання кваліфікаційних іспитів на отримання статусу аудитора визначається

критеріями здобутої освіти і певного досвіду роботи за фахом, які в багатьох європейських країнах перебувають під значним впливом держави[45].

Треті сторони, включаючи кредиторів, банки, страхові компанії, фондові біржі та інвесторів, є основними споживачами аудиторського висновку в таких країнах, як США та Великобританія, де існує професійна концепція регулювання аудиту. Ця ідея полягає в тому, що професійні організації відповідають за організацію, регулювання та контроль дій аудиторів [11]. Для менш розвинених постіндустріальних країн характерна державна та змішана концепція (як державна, так і професійна), тоді як для економічно розвинених країн характерна професійна концепція.

На етапі свого розвитку, Україна може бути класифікована до змішаної концепції. Хоча це і є міцним початком для зростання аудиторської діяльності, намагання наздогнати заможні країни є обов'язковим. Для цього необхідно проаналізувати суб'єктів аудиту, учасників аудиту, регуляторні органи, інструменти аудиту та результати аудиту в інших країнах [26].

Країна	Учасники аудиту	Суб'єкт	Регулюючий орган	Засоби аудиту	Результати аудиту
Україна	Суб'єкти господар.	Аудитори ауд. фірми	Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів України, Аудиторська палата України	Закон "Про аудиторську діяльність"	Аудиторський висновок
Ізраїль	Суб'єкти господар.	Аудитори	Палата аудиторів Ізраїлю; Аудиторська Комісія	Закон "Про аудиторів"; Стандарти діяльності аудиторів	Аудиторський висновок про фінансову звітність
Литва	Суб'єкти господар.	Аудиторії внутрішні аудитори	Сейм Литовської Республіки; Інститут бух. обліку; Литовська асоціація бухгалтерів; Аудиторська палата Литви; Литовська асоціація Внутрішніх аудиторів	Закон "Про аудит Литовської Республіки"; Закон "Про внутрішній контроль і аудит"; Національні стандарти аудиту; Резолюції МінФіну	Аудиторський висновок
Молдова	Суб'єкти господар., фінансові установи, страхові компанії, професійні учасники ринку цінних паперів	Аудитори ауд. організ.	Рада з надзору за аудиторською діяльністю при Міністерстві фінансів; Асоціація професійних бухгалтерів і аудиторів Молдови; Асоціація аудиторів і аудиторських організацій	Закон "Про аудиторську діяльність"	Аудиторський висновок

Продовження рисунку 1.7.

Велика Британія	Усі компанії незалежно від форми та організ.- правової форми	Аудитори	Громадська організація дипломованих бухгалтерів; інститут бухгалтерів-аналітиків	Закон "Про промислово-торговельні компанії"	
Болгарія	Суб'єкти господар.	Зареєстр. аудитори	Народні збори Республіки Болгарія; Інститут дипломованих експертів-бухгалтерів	Закон "Про незалежний фінансовий аудит"; Міжнародні стандарти аудиту	Аудиторський висновок

Рис.1.7. Елементи організації аудиту у зарубіжних країнах та в Україні

[48]

Отже, кожна країна має свої особливості у визначенні суб'єктів аудиту, але вони доповнюються загальносвітовими вимогами до кваліфікації аудиторів, кожна з яких власноруч встановлює правила підготовки, а також сертифікації аудиторів. Слід зазначити, що метою кожної країни є перевірка автентичності даних із бухгалтерського обліку та фінансової звітності різних суб'єктів господарювання. Значна більшість країн використовують МСА, як засіб проведення аудиторських перевірок. Аудиторський звіт є підсумковим документом аудиторської діяльності, і він має надавати користувачам впевненість у даних, необхідних для прийняття управлінських рішень.

Україна належить до країн зі змішаною системою регулювання аудиторської діяльності. Хоча це і є позитивним початком для зростання та розвитку аудиту, в майбутньому необхідно зменшити участь держави в регулюванні аудиторської діяльності. Крім того, необхідно чітко визначити шляхи міжнародного співробітництва між українськими аудиторами та іноземними фахівцями. Така співпраця може відбуватися у формі круглих столів чи семінарів та конференцій, що, безумовно, сприятиме плідному обміну досвідом та підвищенню авторитету аудиторів.

Висновки до розділу 1

Згідно проведеного теоретичного дослідження, описаного вище, було зроблено наступні висновки:

1. Невід'ємною складовою сучасного ринкового середовища є аудит. Його поява дозволяє підтвердити достовірність бухгалтерських записів та точність облікової інформації.

2. Вивчення історичної еволюції аудиту показує, що мета аудиту та функції аудиторів постійно змінювалися через різноманітні історичні події, судові рішення, технологічний прогрес та серйозні бізнес-невдачі. Наприклад, основна мета сучасного аудиту у Великій Британії полягає у наданні висновку про об'єктивність та правильність фінансової звітності, яку створили директори фірми. Для цього аудитор перевіряє фізичний стан і вартість важливих активів, а також механізми внутрішнього контролю, які гарантують, що бізнес-транзакції точно зафіксовані.

3. Після розпаду Радянського Союзу та створення незалежної України активно розвивався аудит. У цей час в Україні з'явився новий клас людей, відомих як власники, які мали значний вплив на соціальний, політичний та економічний клімат країни. Внаслідок становлення приватної власності як альтернативи державному сектору економіки з'явилося багато нових професій в економічній сфері, серед яких значну роль відіграють аудитори.

4. Українське законодавство у сфері аудиту поступово наближалось до міжнародних стандартів, зокрема, через впровадження Міжнародних стандартів аудиту (ISA). Проте залишаються проблеми з адаптацією цих стандартів до національних умов, що вимагає подальшого вдосконалення нормативної бази.

5. У зарубіжних країнах, таких як Великобританія, Ізраїль, Литва та інших, нормативно-правове регулювання аудиту розвинулося паралельно з розвитком ринкової економіки і сьогодні є високорозвиненою системою з чіткими стандартами та механізмами контролю. У цих країнах аудиторська

діяльність регулюється як на національному, так і на міжнародному рівні, що забезпечує високий рівень довіри до аудиторських висновків.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ АУДИТУ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ

2.1. Сучасний стан ринку аудиторських послуг як в Україні, так і за кордоном та його основні проблеми

Існують основні проблеми та недоліки, які виникли з розвитком аудиту в Україні:

- Відсутність чіткої та однозначної термінологічної системи, яка слугує основою для розуміння мети, обов'язків і значення аудиту в системі економічного контролю внесення змін до Кодексу професійної етики аудиторів, зокрема щодо зобов'язань аудиторів та аудиторських фірм;
- відсутність чітко визначеної структури, яка б регулювала розвиток та організацію внутрішньої перевірки будь-якого українського бізнесу;
- неузгодженість між українськими правилами бухгалтерського обліку та положеннями МСА;
- недостатнє методологічне та нормативне забезпечення; відсутність внутрішніх напрацювань щодо структури та процедур внутрішнього аудиту бізнесу;
- відсутність внутрішніх удосконалень структури та процедур внутрішнього аудиту на підприємствах;
- відсутність методичних рекомендацій щодо автоматизації внутрішнього аудиту;
- недосконалість чинної нормативно-правової бази у сфері аудиту;
- недостатній досвід аудиторської діяльності;
- недосконала система сертифікації;
- відсутність контролю за якістю вітчизняного аудиту [34].

Нинішня кількість сертифікованих аудиторів є однією з головних проблем, оскільки вона не відповідає потенційним потребам ринку аудиторських послуг у різних країнах. Однак мало хто аналізує ці дані та замислюється над причинами такої ситуації.

На відтік регіональних аудиторів з ринку професійних послуг впливає поглинання вітчизняного аудиторського ринку транснаціональним бізнесом та непрозора система сертифікації аудиторів, яка перешкоджає входженню в аудиторську індустрію нових кадрів [47].

На рис. 2.1. показано чисельність суб'єктів аудиторської діяльності в Україні з 2016 по 2020 рік.

Рис 2.1. Кількість аудиторів України у 2016-2020 роках, осіб

Примітка: Складено автором на основі джерел [23]

З наведених даних на рис. 2.1. можна зробити висновок, скільки суб'єктів аудиторської діяльності існувало в Україні між 2016 та 2020 роками, де помітно зростання чисельності у 2018 році та мінімальні зміни кількості у наступних роках до 2020. Незалежні аудитори та аудиторські фірми є прикладами суб'єктів аудиторської діяльності. На рисунку 2.2. зображено структуру загальної вартості послуг, наданих суб'єктами аудиторських послуг в Україні у 2023 році.

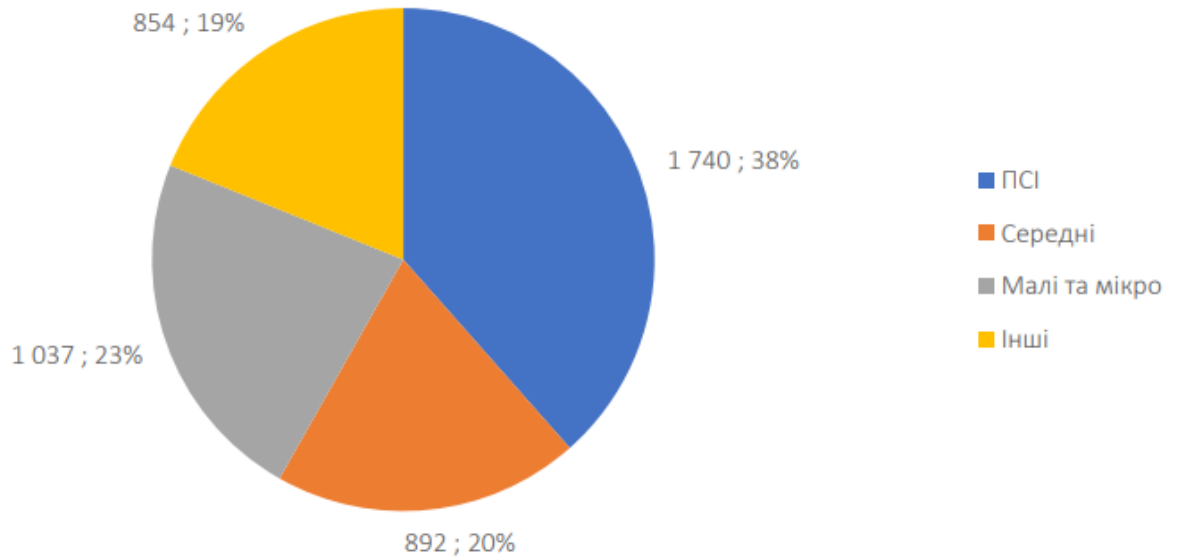

Рис 2.2. Обсяг аудиторського ринку в Україні стосовно підприємств, які скористалися послугами аудиту, млн грн

Примітка: Складено автором на основі джерел [20]

За останні роки, помітно, що ринок аудиторських послуг в Україні значно зріс і став більш спеціалізованим за інтересами клієнтів, місцезнаходженням та сферами діяльності. Структура суцільної вартості послуг, що була надана суб'єктами аудиторських послуг, свідчить про те, що: підприємства, котрі становлять суспільний інтерес отримали 38% послуг, тобто 1 740 млн. грн.; малий та мікробізнес - 23%, або 1 037 млн. грн; середній бізнес отримав 20%, в грошовому еквіваленті - 892 млн. грн; інші організації отримали 19%, або 854 млн. гривень.

Таблиця 2.1.

Загальні відомості про послуги з обов'язкового аудиту фінансової звітності підприємств суспільного інтересу

	2022 рік	1 половина 2023 року	За період
Кількість САД, які відзвітували	68	67	69
Винагорода за послуги з обов'язкового аудиту фінансової звітності ПСІ, млн грн	615	577	1 192
Кількість аудиторських звітів, які охоплюють:	1057	925	1 982
<i>балансова вартість активів, млрд грн</i>	<i>11 979</i>	<i>12 212</i>	<i>24 191</i>
<i>чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), млрд грн</i>	<i>6 016</i>	<i>4 816</i>	<i>10 832</i>
<i>середня кількість працівників, млн осіб</i>	<i>2,3</i>	<i>2,0</i>	<i>4,3</i>

Примітка: Складено автором на основі джерел [17]

Із таблиці 2.1. можна сказати, що 69 САД які відзвітували про складання 1982 аудиторських звітів у звітному періоді, за результатами аудиту фінансової звітності ПСІ, отримали загальну суму винагороди приблизно 1,19 млрд. грн.

Завдання із надання впевненості, супутні послуги, інші професійні послуги та організаційно-методичне забезпечення аудиту - це категорії, на які поділяються аудиторські послуги.

Завдання із надання впевненості - такі завдання, в яких аудитор надає висновок, що має підвищити довіру майбутніх користувачів стосовно результатів оцінки чи порівняння об'єкта перевірки з відповідними критеріями, навіть у випадку якщо вони не є відповідальною стороною. Метою, як основи для негативного висновку, є зниження ризику завдання із надання впевненості до того рівня, котрий є прийнятним за обставин завдання (але ризик є вищим, ніж при виконанні завдання з надання обґрунтованої впевненості)[43].

Термін «супутні аудиторські послуги» стосується господарських операцій, які аудиторські організації здійснюють поза межами аудиту. Для надання цих послуг виконавці повинні залишатися незалежними у встановлених випадках і володіти професійною компетенцією в галузі економічного аналізу, аудиту, бухгалтерського обліку і оподаткування та господарського права. Ведення бухгалтерського обліку, його відновлення, податкові консультації, представництво інтересів клієнта в питаннях, що пов'язані з бухгалтерським обліком і аудитом, оподаткуванням в державних установах, організаціях або судах, а також інші аудиторські послуги є прикладами інших професійних послуг.

Таблиця 2.2.

Види наданих послуг у 2020 році суб'єктами аудиторської діяльності, тис. грн

Регіон / область	Завдання з надання впевненості	Супутні послуги	Інші професійні послуги	Організаційне та методичне забезпечення аудиту	Надано послуг, всього
По Україні	771840,1	125215,1	861244,7	2902,7	1761202,6
в т.ч. по Вінницькій області	2 295,9	599,8	1 707,8	0,0	4 603,5

Примітка: Складено автором на основі джерел [19]

Розподіл аудиторських послуг, котрі були надані аудиторськими компаніями в Україні у 2020 році, є дещо однобоким. Незважаючи на незначні коливання в цифрах порівняно з 2019 роком, розподіл замовлень за видами аудиторських послуг у 2020 році залишився майже незмінним. У зв'язку із законодавчими вимогами до певних корпоративних організацій, Таблиця 2.3. показує, що на обов'язковий аудит фінансової звітності припадає найбільший відсоток завдань з надання впевненості в Україні за кількістю замовлень. Проте, незважаючи на зменшення кількості замовлень, найбільша частка припадає на добровільний аудит фінансової звітності. Це свідчить про те, що ініціативний (добровільний) аудит є дорожчим за інші види замовлень.

Таблиця 2.3.

Види замовлень у загальному обсязі завдань з надання впевненості в Україні у 2019 р.

Показник	Кількість замовлень, од.	Фактичний обсяг наданих послуг, тис. грн
1. Обов'язковий аудит фінансової звітності	7196	212529,8
2. Ініціативний аудит фінансової звітності	1939	444392,7
3. Огляд історичної фінансової інформації	528	88625
4. Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації	370	26292,6
Всього	10033	771840,1

Примітка: Складено автором на основі джерел [18]

Виконання аудитором конкретних процедур щодо окремих статей фінансової інформації, фінансових звітів або навіть цілого комплексу фінансової звітності може бути включено до завдання з виконання встановлених процедур. Звірка взаєморозрахунків з кредиторами (дебіторами), оцінка обсягів реалізації, розрахунки ліквідності, оцінка залежності від постачальників (покупців), участь в інвентаризації, оцінка структури фактичних витрат (доходів) та їх відповідності плановим, оцінка виконання сторонами договірних умов, оцінка забезпеченості персоналу обладнанням, оцінка цільового використання коштів, оцінка використання робочого часу, перевірка балансу, перевірка звіту про фінансові результати - ось деякі приклади тем, які можуть бути охоплені погодженими процедурами [63].

На відміну від розвинених країн, українське законодавство не передбачає повного та безумовного відшкодування шкоди, завданої замовнику аудиторських послуг, та не забезпечує страхування професійної відповідальності аудиторів. Україна повинна вимагати страхування професійної відповідальності аудиторів, оскільки це не тільки сприятиме ефективному розширенню страхового ринку, але й зміцнить впевненість потенційних замовників аудиторських послуг у незалежності та фінансовій стабільності аудитора [21].

Не менш важливими є питання збереження законодавчої стабільності, сприяння розвитку середнього бізнесу, адаптації методологічного та нормативного забезпечення до місцевих умов, а також сприяння становленню на ринку аудиторських послуг великих національних аудиторських компаній. З огляду на результати перевірок інших суб'єктів державного фінансового контролю, виокремлюються основні можливості для зростання аудиторської діяльності в Україні, до яких належать: підвищення професійної компетентності аудиторів; складання нормативно-правової бази для проведення аудиту; гарантування справжньої професійної незалежності аудиторів; впровадження міжнародних систем щодо контролю якості послуг аудиту у роботу аудиторів та Аудиторської палати України [52].

2.2. Аналіз труднощів та викликів, що виникають у сучасній аудиторській діяльності

Професійний скептицизм, з одного боку, і впевненість у прийнятті складних рішень та формуванні висновків, з іншого, є основою аудиту. Як наслідок, управлінське консультування допомагає керівникам компаній приймати мудрі рішення, а податкове консультування допомагає бізнесу розробити реалістичну перспективу своїх податків. Консультації з фінансового менеджменту необхідні для ефективного використання фінансових ресурсів. Участь зовнішніх аудиторів підвищує точність фінансових даних компанії та надає впевненості у тому, що уся система працює правильно [27].

Маючи понад 74% частки ринку та сукупний обсяг продажів понад 157 мільярдів доларів США, «Велика четвірка» аудиторських гігантів - EY, Deloitte, KPMG та PwC - продовжує керувати світовим аудиторським бізнесом. У 2020 році світовий ринок аудиту розширився, незважаючи на пандемію. На рис. 2.3. показано динаміку коливань доходів «Великої четвірки» з 2015 по 2020 рік, а також оціночне прогнозне значення на 2021 рік. Завдяки побудованій лінії тренду ми змогли визначити прогнозне значення доходів аудиторських компаній

на 2021 рік, яке становить 166,77 млрд доларів США. Це призведе до зростання доходів компаній на 6,1% у відсотковому вираженні.

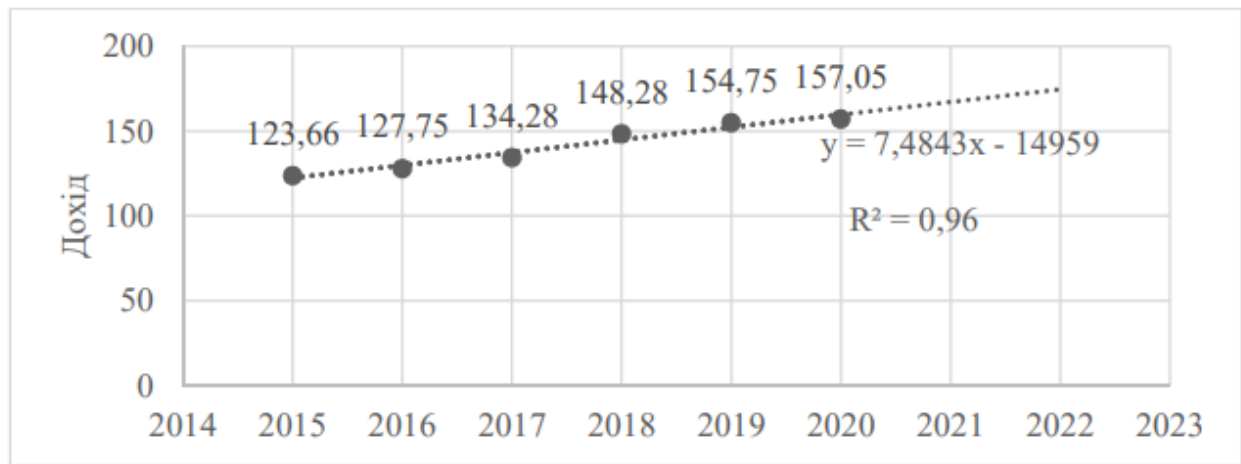

Рис. 2.3. Дохід Великої четвірки у сфері аудиту за роки 2015-2020 і прогнозування на 2021-2023 р.

Примітка: Складено автором на основі джерел [79]

Зменшується частка доходів «Великої четвірки» від традиційних аудиторських та бухгалтерських послуг. У 2020 році «Deloitte» випередила всіх інших з обсягом продажів 47,6 млрд доларів США. У 2020 році «Deloitte» вийшла на перше місце з обсягом продажів 47,6 мільярда доларів США. Лише 21% цього доходу припадає на бухгалтерську та аудиторську діяльність. Найбільшим бізнес-сегментом «Deloitte» було консультування, яке принесло 29,3 млрд. доларів США, або 61% від усього доходу компанії. На рис. 2.4. проілюстровано зміни у розмірах доходів компаній «Великої четвірки».

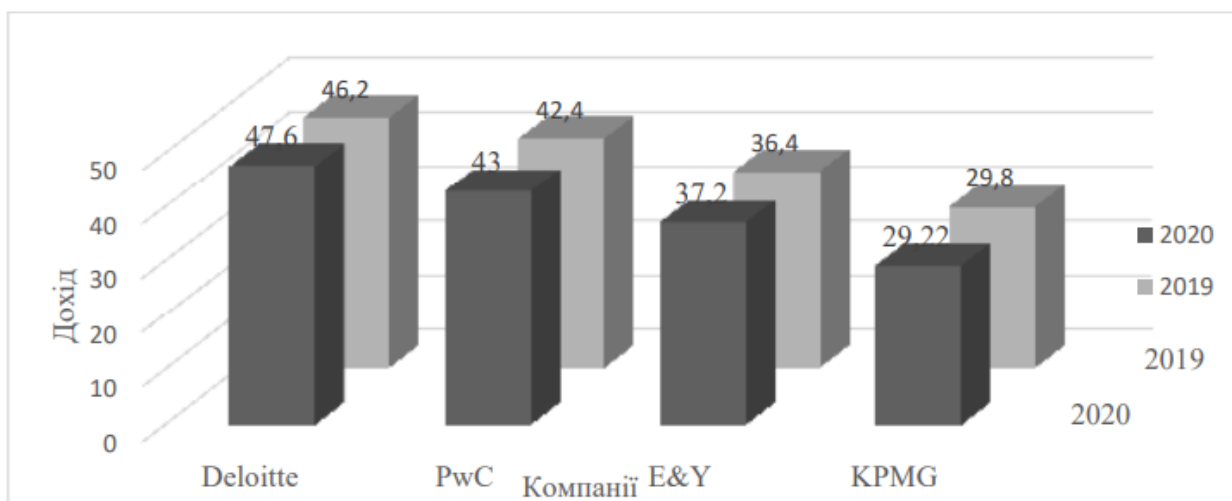

Рис. 2.4. Доходи Великої четвірки у світі за 2019-2020 р., млрд. дол. США

Примітка: Складено автором на основі джерел [68]

Близько 17,6 мільярда доларів США заробила PwC у 2020 році. Серед фірм «Великої четвірки» PwC очолила страховий ринок у 2020 році, отримавши близько 17,6 млрд доларів США доходу від свого страхового підрозділу. З доходом 10,75 млрд доларів США PwC також посіла перше місце в категорії податкових послуг, а корпорація - друге. Друге місце посіла компанія EY (9,8 млрд доларів США), за нею йдуть Deloitte та KPMG.

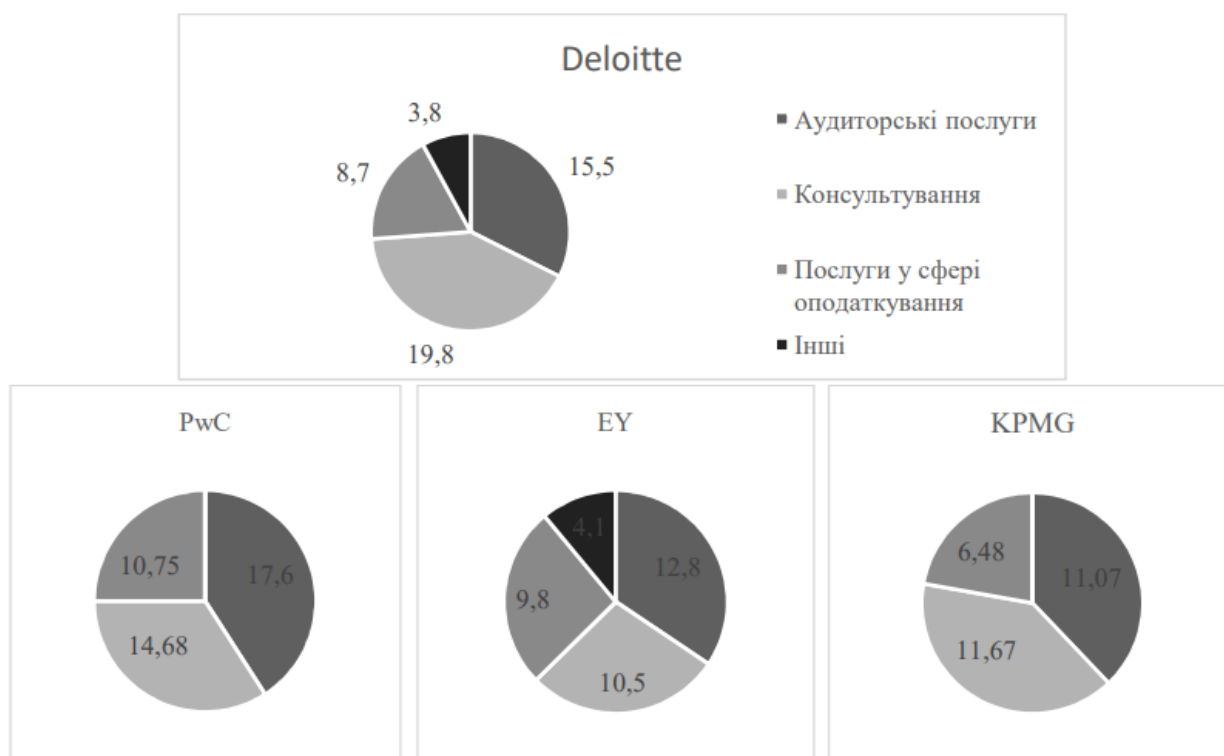

Рис 2.5. Доходи за видами діяльності компаній Великої четвірки у 2020 р., млрд. дол. США

Примітка: Складено автором на основі джерел [78]

Через свою міжнародну діяльність усі досліджувані компанії зазнають впливу волатильності валютних курсів, особливо у світлі мінливого політичного ландшафту на багатьох світових ринках. Здатність компаній продовжувати заробляти гроші на даному глобальному ринку знаходиться під загрозою через брак кваліфікованої робочої сили.

Попит на високомаржинальну продукцію має сезонний характер, тому будь-яка непередбачувана обставина в найбільш завантажену пору року може мати коротко- та середньостроковий вплив на прибутковість компанії. На прибутковість може серйозно вплинути ріст рівня заробітної плати. Як у середньо- так і довгостроковій перспективі нові технології, створені конкурентами або порушниками ринкової рівноваги, можуть в майбутньому становити вагомую загрозу для галузі [38].

Інновації в розробці продуктів не є постійно доступними. За останні 3 роки кожна компанія випустила велику кількість товарів, але часто вони є відповіддю на досягнення інших фірм [74]. Крім того, нерегулярна поставка нових продуктів призводить до того, що продажі коливаються з часом, переходячи від високих до низьких рівнів.

Фірми «Великої четвірки» пропонують більше, ніж просто аудиторські послуги; вони є багатофункціональними. Згідно з дослідженнями FRC, яка встановлює правила корпоративного управління та менеджменту у Великобританії і регулює діяльність аудиторів, бухгалтерів та актуаріїв, частка цих неаудиторських послуг зростає з кожним роком, як показано на рисунку 2.6.

Рис 2.6. Склад доходів Великої четвірки від аудиторських послуг (та неаудиторських) наданих усім компаніям

Примітка: Складено автором на основі джерел [70]

Навіть незважаючи на негативні наслідки проблеми COVID-19, аудиторські компанії продовжують мати багато можливостей для зростання. Індустрія зовнішнього аудиту стикається з важким завданням у світлі тиску, який був здійснений протягом останніх 18 місяців: задовольнити зростаючі вимоги з

усіх боків. PwC стверджує, що акціонери просять від аудиторів більш прогностичної оцінки стану організації, і що більшість зацікавлених сторін більше залучені і залежні від достовірності фінансової звітності, ніж будь-коли раніше [79]. Покращений контроль та вимога надавати конкретну підтримку операціям стануть найбільшими перешкодами, які потрібно буде подолати найближчими місяцями та роками для внутрішніх аудиторів та консультантів.

В даний час незалежний аудит широко практикується в різних зарубіжних країнах, котрі мають свої унікальні особливості. У Німеччині професію аудитора називають «*wirtschaftsprüfer*», що означає «контролер економіки».[75] Це позначення визнано в законодавстві, що робить попередні терміни, такі як інспектор і аудитор, застарілими. Для надання вказівок з різних питань аудиту була створена Аудиторська палата. Перевірки проводяться виключно офіційно уповноваженими аудиторами та аудиторськими фірмами.

Здатність німецьких аудиторів поєднувати свої аудиторські обов'язки з іншою діяльністю суворо обмежена. Єдині види діяльності, які їм дозволено виконувати, - це діяльність представника вільної професії у сфері права та технологій, освіти, досліджень у наукових установах, а також у галузі мистецтва та літератури. Після перевірки їхніх повноважень аудиторів відправляють до інших країн для обміну досвідом. Німецькі експерти, які у січні 2019 року перевіряли українську компанію з транспортування та зберігання природного газу «Укртрансгаз», не виявили жодних порушень у системі управління компанією [1].

Крім того, «Укрзалізниця» хоче, щоб німецькі фахівці провели інспекцію. На Всесвітньому економічному форумі в Давосі 22 січня 2020 року Міністерство інфраструктури України та Deutsche Bahn AG підписали лист про наміри щодо майбутньої співпраці в транспортній галузі та розвитку України. Наша залізниця «чекає» на ретельний аудит перед початком співпраці [59].

У світовій економіці Канада займає унікальне становище, а Офіс Генерального аудитора є найвищим органом державного фінансового контролю в цій країні. Той факт, що саме існування фінансів взагалі неможливо уявити без контрольної функції, пояснює її унікальну важливість у системі державних фінансів. Практично кожне відомство виконавчої влади, включаючи охорону здоров'я, культуру, фінанси, сільське господарство, транспорт, науку та освіту, проводить державний аудит. Уникнути такої перевірки можуть лише малі підприємства, які вчасно подали необхідні заявки [2]. У 2017 році Канада допомогла Україні пройти іспит Міжнародної морської організації.

Усі шведські товариства з обмеженою відповідальністю зобов'язані обирати аудиторів, які відповідають необхідним стандартам. Найвища кваліфікація, яка вимагається від аудиторів для великих фірм та інших важливих підприємств, - це кваліфікація уповноваженого присяжного бухгалтера-аудитора.[76] Підписання аудиторського звіту є одним з аспектів аудиту в Швеції. Підпис може містити назву аудиторської компанії, аудитора, відповідального за аудит, або їх обох. Шведська корпоративна спільнота має дуже глибокі зв'язки, що є причиною цього [1].

Аудитори Служби внутрішніх доходів наглядають за виконанням федерального податкового законодавства; внутрішні бізнес-аудитори наймаються окремими компаніями для перевірки їхнього управління; сертифіковані громадські бухгалтери перевіряють опубліковану фінансову звітність усіх публічних компаній, більшості великих компаній і неприбуткових організацій; а аудитори Головного контрольно-ревізійного управління законодавчої гілки влади виконують аудиторські функції для Конгресу [44]. Зараз, як ніколи раніше, аудит є популярним вибором кар'єри. Кваліфіковані фахівці в аудиторському бізнесі заробляють від \$800 до \$1500 і більше. У Таблиці 2.4. наведено середню заробітну плату аудиторів у кількох країнах:

Середня заробітна плата аудитора за кордоном

Країна	Заробітна плата у валюті країни	Заробітна плата у гривнях
США	3900 доларів	97 500 грн
Велика Британія	2900 фунтів	92 133 грн
Німеччина	3771 євро	99 856 грн
Данія	31 834 данські крони	112 692 грн
Португалія	1158 євро	30 663 грн
Франція	3200 євро	84 736 грн
Японія	312 362 єни	93 678 грн
Україна	27 000 грн	27 000 грн

Примітка: Складено автором на основі джерел [2]

Таким чином, вищезазначений аналіз аудиторської діяльності в різноманітних країнах світу, дає можливість визначити основні шляхи впровадження передових зарубіжних методик у вітчизняний досвід. Слід підкреслити, що при вивченні практики аудиту за кордоном важливо визначити ті аспекти, які необхідно змінити в Україні задля вдосконалення аудиторської діяльності і, в першу чергу, управління ефективністю ролі Аудиторської палати України, яка, на думку учасників з'їзду Аудиторської палати України, перетворюється з органу, котрий регулює аудиторську діяльність, на «закрите акціонерне товариство» найбільших аудиторських фірм.

2.3. Оцінка та аналіз ролі аудиту в забезпеченні фінансової стійкості та довіри до підприємств в Україні на основі діяльності ТОВ "ТЕР АУДИТ"

Повномасштабна військова агресія Російської Федерації є головною причиною нинішньої економічної кризи в Україні, яка призвела до «стрімкого зниження економічної активності та падіння доходів домогосподарств,

рекордного зростання дефіциту бюджету та критичної залежності української економіки від міжнародної допомоги» [16].

Наріжним каменем для забезпечення стійкості економічного сектору країни в цілому є створення ефективної системи забезпечення фінансової стійкості на рівні окремого підприємства (далі - ФСП). Вона базується на правильних аналітичних інструментах, які надають дані, необхідні для розробки управлінських стратегій, спрямованих на підвищення рівня фінансової стійкості підприємства[66]. Оскільки саме на них впливають організації, відповідальні за збереження фінансової стійкості на найкращому для бізнесу рівні за допомогою інструментів оцінки, регулювання та контролю, необхідно чітко формалізувати цю ідею та систематизувати фактори впливу з метою забезпечення ФСП та її оцінки.

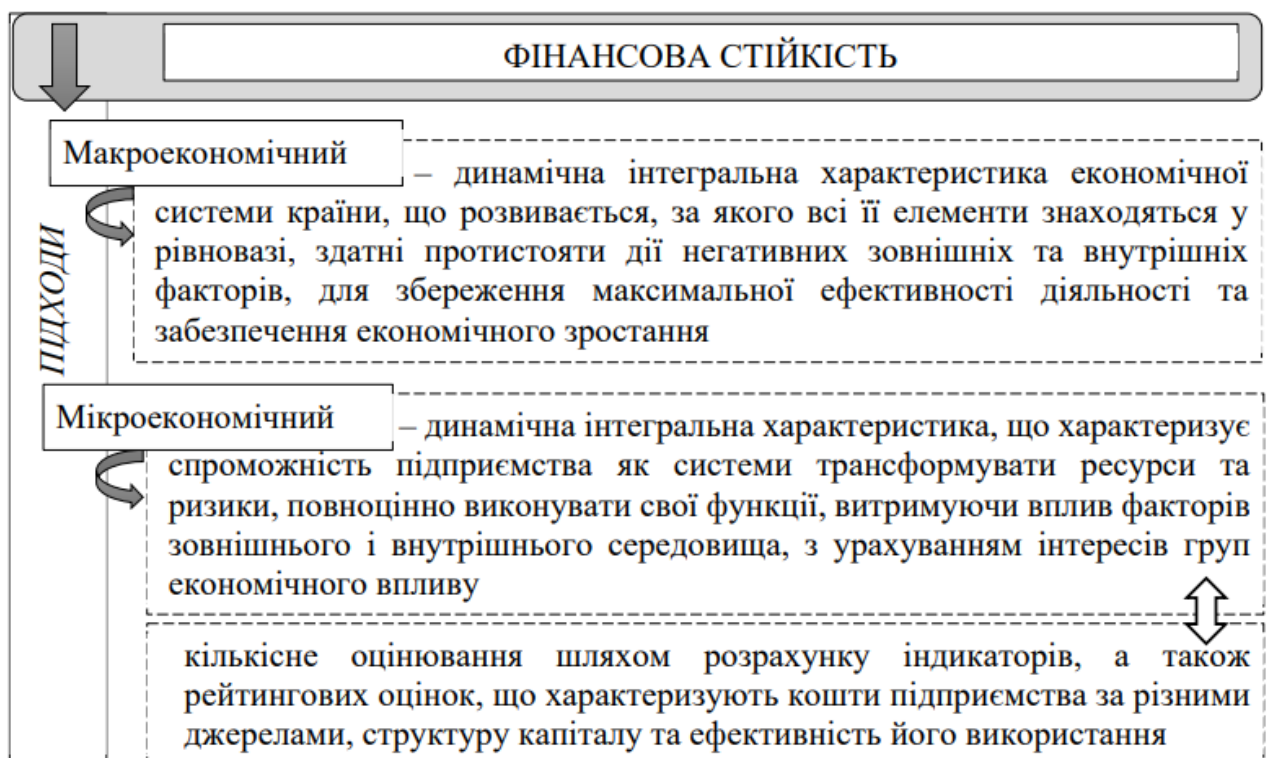

Рис 2.7 Визначення фінансової стійкості на макро- та мікроекономічному рівні

Примітка: Складено автором на основі джерел [28]

Рис 2.8 Підходи до визначення фінансової стійкості

Примітка: Складено автором на основі джерел [8]

Елементи, які можуть впливати на рівень ФСП як сприятливо, так і несприятливо, створюють основу для визначення його поточного та майбутнього рівнів. З розвитком соціально-економічних і технічних процесів з'являються нові причини, можливості та загрози, які змінюють рівень ФСП і потребують постійного моніторингу, тому комплексне дослідження елементів, що впливають на нього, повинно проводитися на постійній основі. Важливо систематизувати зовнішні та внутрішні елементи, що впливають на ФСП, за місцем їх виникнення, щоб підтримувати вплив системи управління на фінансовий стан підприємства[13].

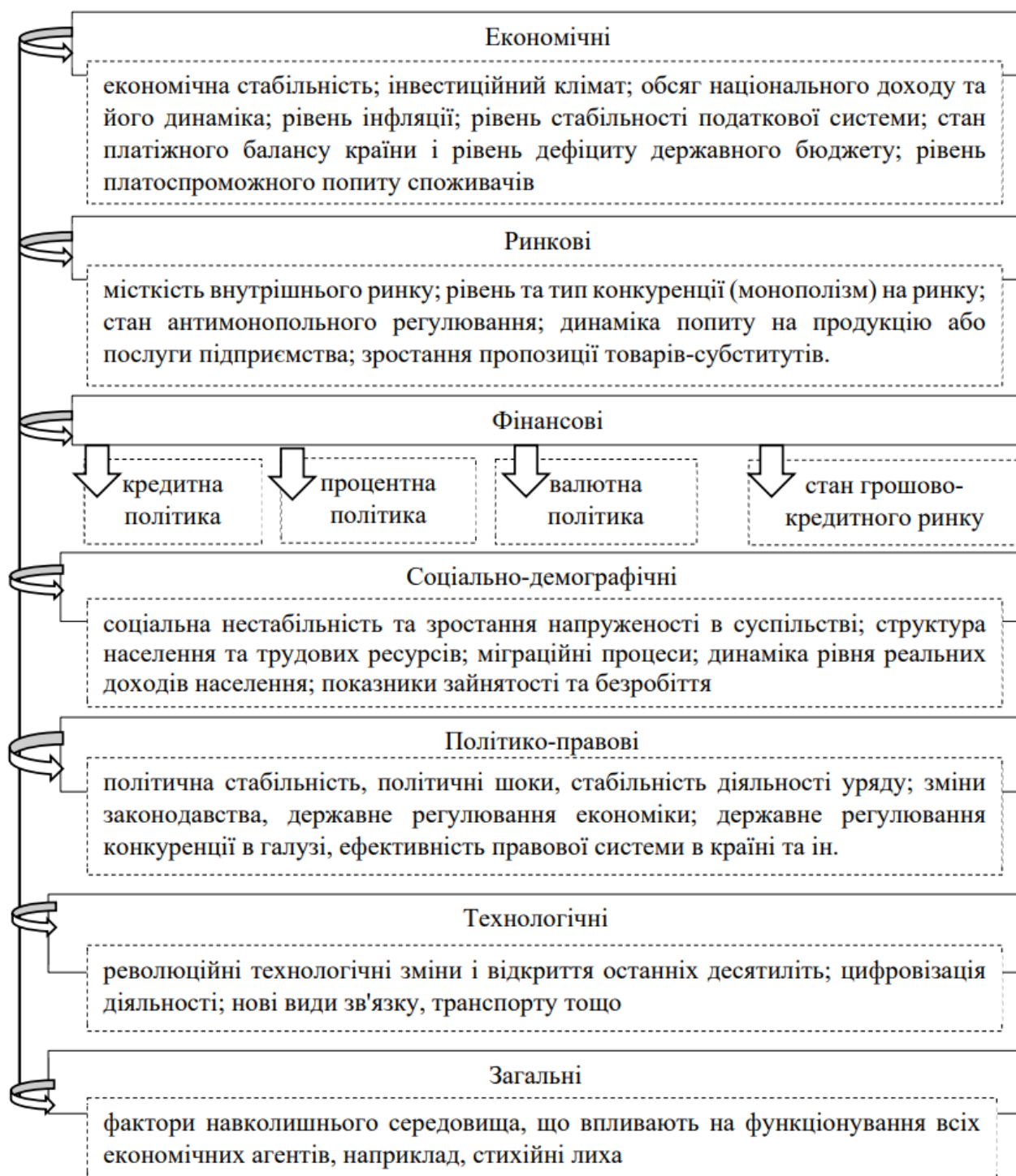

Рис. 2.9 Фактори зовнішнього впливу на ФСП

Примітка: Складено автором на основі джерел [29]

Визначення зовнішніх факторів, які впливають на ФСП, є надзвичайно важливим, оскільки це необхідно для встановлення параметрів її адміністрування та регулювання. Це пов'язано з тим, що під безпосереднім

впливом зовнішнє середовище формує систему обставин та елементів, що впливають на бізнес, а також види та результати його діяльності, які складаються в процесі налагодження відносин з клієнтами, партнерами та кредиторами. Оскільки зовнішні впливи є продуктом суперсистеми більш високого рівня, їх час, напрямок і ступінь впливу, а також їх інтенсивність не залежать повністю від діяльності окремої фірми.

Таблиця 2.5

Внутрішні фактори впливу на ФСП

Група		Характеристика
Фінансові	Капітальні	– спроможність власників капіталізувати підприємство; здатність менеджерів генерувати прибуток, що спрямовується на поповнення капіталу; розмір статутного капіталу; реальна вартість наявних економічних ресурсів і капіталу в перспективі; формування різного виду резервів капіталу
	Якості ресурсів	– спроможність менеджменту позичати кошти з необхідними параметрами (строковість, вартість, види валют), незалежно від стану економіки країни в цілому та окремих сегментів фінансового ринку; оптимальна частка позикового капіталу
	Якості активів	– спроможність менеджменту ефективно формувати активи; ефективна структура активів
	Ліквідність	– спроможність менеджменту забезпечувати фінансову рівновагу та збалансованість вхідних і вихідних грошових потоків
	Рентабельність	– спроможність менеджменту забезпечувати ефективне управління доходами та витратами для формування планового рівня рентабельності; структура та динаміка доходів і витрат; реальні можливості компенсації витрат та доходів майбутніх періодів
	Рівень ризиків	– спроможність менеджменту забезпечувати ефективне управління ризиками, незалежно від впливу зовнішніх та внутрішніх факторів
Нефінансові	Організаційно-структурні	– адекватність структури виробництва, збуту, управління та контролю обраній стратегії розвитку та ринковій кон'юктурі; – корпоративна культура; – ділова репутація підприємства; – кваліфікованість персоналу та ефективність систем підвищення її рівня відповідно до змін зовнішнього середовища; – рівень інтелектуального капіталу підприємства
	Виробничо-технологічні	– забезпеченість інформаційно-аналітичної і технологічної підтримки управління; – рівень технічної оснащеності та технологічного розвитку; – рівень інвестиційно-інноваційної діяльності; – рівень енергоефективності виробництва; – рівень впровадження сучасних цифрових технологій.

Примітка: Складено автором на основі джерел [61]

Фінансова стійкість підприємства відносно внутрішніх факторів залежить від поєднання як фінансових, так і нефінансових чинників. Фінансові фактори

забезпечують основу для управління капіталом, активами та ліквідністю, тоді як нефінансові фактори створюють сприятливе середовище для стабільного розвитку, ефективного управління персоналом і впровадження інновацій.[73] Важливо зазначити, що вітчизняні науковці наразі розрізняють чотири рівні фінансової стійкості організації: високий, нормальний, передкризовий та кризовий. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Визначення зони фінансової стійкості підприємства

Зони стійкості	Характеристика
Висока	Заплановані результати діяльності та розвитку підприємства реалізуються повністю, наявні значні можливості для зростання рівня стійкості, наявні несуттєві загрози з боку факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ.
Нормальна	Показники оцінювання функціональних видів стійкості перебувають в межах оптимальних значень, наявні резерви їх зростання, підприємство досягає результатів у межах запланованих параметрів.
Передкризова	Спостерігається порушення оптимальних значень функціональних видів стійкості, що негативним чином впливає на параметри діяльності та розвитку підприємства; через дію сукупності чинників неможливо в короткі строки використати наявні резерви або навіть спостерігається їх відсутність в достатньому для покращення ситуації обсязі; великою є ймовірність банкрутства.
Кризова	Порушені всі (чи майже всі) параметри стійкості, наявна системна криза на підприємстві, яке втрачає можливості збереження своєї структурності, економічної та організаційної цілісності.

Примітка: Складено автором на основі джерел [31]

Створення робочих документів є одним із способів покращення оцінки фінансової стійкості. Записи, створені аудитором під час планування, підготовки, проведення та підбиття підсумків аудиту, а також будь-яка документація, отримана від компанії-клієнта або третіх осіб під час аудиту, або усна інформація, зафіксована аудитором під час тестування, називаються робочими документами аудитора. На прикладі перевірки діяльності ТОВ «ТЕР АУДИТ» можна розглянути формат робочого документа аудитора, який перевіряє фінансову стійкість підприємства (табл. 2.7).

Робочий документ аудитора «Фінансова стійкість підприємства»

Показники фінансової стійкості	Формула	Хто обрахував значення показника		Відхилення	Норма
		бухгалтер підприємства	аудитор (аудиторська фірма)		
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$K_{\text{аут}} = \text{власний капітал/підсумок балансу}$				збільшення; > 0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\text{фз}} = \text{підсумок балансу/підсумок балансу}$				зменшення; = 2
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{\text{ф.с.}} = \text{власний капітал/загальна сума зобов'язань}$				> 1,0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$K_{\text{звз.}} = \text{власні оборотні засоби/оборотні активи}$				> 0,1
Коефіцієнт відношення необоротних активів до оборотних активів	$K_{\text{н/об}} = \text{необоротні активи/оборотні активи}$				-
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{\text{м}} = \text{власні оборотні активи/власний капітал}$				0,5–0,6
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	$K_{\text{м}} = \text{запаси/робочий капітал}$				зменшення
Коефіцієнт фінансового левериджу	$K_{\text{фл}} = \text{довгостроковий позиковий капітал /власні засоби}$				зменшення
Власні обігові кошти (робочий функціонуючий капітал)	$\text{ВОК} = \text{оборотні активи} - \text{поточні зобов'язання}$				збільшення

Примітка: Складено автором на основі внутрішнього аналізу ТОВ «ТЕР АУДИТ»

Інформація про показники фінансової стійкості, способи їх визначення, значення цих показників для досліджуваної фірми, визначені бухгалтером та аудитором компанії, а також нормативні значення та відхилення - все це міститься в даному документі.

Під час аудиту фінансової стійкості компанією «ТЕР АУДИТ» застосовуються такі методи: Процес читання зовнішніх звітів, метод галузевого порівняльного аналізу, процедура порівняння даних бухгалтерського обліку та звітності клієнта за ряд попередніх періодів, процедура порівняння фактичних даних клієнта з власними розрахунками аудитора, метод коефіцієнтного аналізу.

Рис 2.10. Методи аудиторського оцінювання фінансової стійкості підприємства

Примітка: Складено автором на основі внутрішнього аналізу ТОВ «ТЕР АУДИТ»

Для оцінки фінансової стійкості, аудиторською фірмою «ТЕР АУДИТ», було проведено аналіз фінансових показників КП «Тернопільводоканал» на основі даних фінансової звітності за 2023. Фінансова стійкість є важливим аспектом у діяльності того чи іншого підприємства, оскільки визначає його можливість виконувати свої обов'язки перед партнерами, інвесторами і державними органами та будь якими іншими зацікавленими сторонами. Щоб провести аналіз, було використано основні коефіцієнти, котрі характеризують фінансову стійкість підприємства, а саме: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт покриття, коефіцієнт фінансового левериджу, а також коефіцієнти рентабельності капіталу (ROE) та рентабельності активів (ROA). Пропонуємо

проаналізувати динаміку деяких показників на основі фінансової звітності КП «Тернопільводоканал» у таблиці.

Таблиця 2.8

Динаміка показників КП «Тернопільводоканал» на основі фінансової звітності за 2023 рік

Показники	Початок звітного періоду (тис грн)	Кінець звітного періоду (тис грн)	Динаміка	
			Абсолютна	Відносна
Власний капітал	453558	492512	38954	8,588538
Оборотні активи	138245	161279	23034	16,66172
Необоротні активи	1073796	1326290	252494	23,51415
Чистий прибуток	-107251	-8829	98422	-91,7679

Примітка: Складено автором на основі джерел [65]

Для проведення аналізу було використано основні коефіцієнти, що характеризують фінансову стійкість підприємства: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового левериджу, а також коефіцієнти рентабельності капіталу (ROE) та рентабельності активів (ROA). Дані для розрахунків бралися зі звітних документів підприємства «Тернопільводоканал» за останній звітний період.

- Коефіцієнт автономії буде розраховуватися за формулою:
Коефіцієнт автономії = $\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Загальні активи}}$.
- Коефіцієнт фінансової залежності буде розраховуватися за формулою:
- Коефіцієнт фінансового левериджу розраховується за формулою:
- Коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE) розраховується за формулою:
- Коефіцієнт рентабельності активів (ROA) розраховується за формулою:

Розрахунок усіх коефіцієнтів представлений у таблиці нижче.

$$\text{Коефіцієнт фінансової залежності} = \frac{\text{Загальні активи}}{\text{Власний капітал}}$$

$$\text{Коефіцієнт фінансового левериджу} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Власний капітал}}$$

$$\text{ROE} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$$

$$\text{ROA} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Загальні активи}}$$

Таблиця 2.9

Розрахунок коефіцієнтів для визначення фінансової стійкості

Коефіцієнти	Розрахунки	Результати
Коефіцієнт автономії	492512/1487569	33,1%
Коефіцієнт фінансової залежності	1487569/492512	3,02
Коефіцієнт фінансового левериджу	995057/492512	2,02
Коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE)	-8829/492512	-1,79%
Коефіцієнт рентабельності активів (ROA)	-8829/1487569	-0,59%

Примітка: Складено автором на основі аналізу джерел [64]

Коефіцієнт автономії, який також називають коефіцієнтом власного капіталу, визначає частку власного капіталу у загальних активах підприємства. Розрахований коефіцієнт автономії становив 0.331, що вказує на те, що лише 33.1% активів фінансується за рахунок власного капіталу. Це свідчить про досить низьку частку власних коштів, що може означати високу залежність підприємства саме від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт фінансової залежності відображає залежність підприємства від позикового капіталу і був розрахований як 3.02. Це значення свідчить про високу залежність «Тернопільводоканалу» від позикових коштів, оскільки кожна одиниця власного капіталу має значну суму зобов'язань.

Коефіцієнт фінансового левериджу, що відображає співвідношення позикового капіталу до власного, дорівнює 2.02. Це підтверджує значну частку позикового капіталу в структурі ресурсів підприємства, що може свідчити про підвищений фінансовий ризик.

Показник ROE демонструє, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал для отримання прибутку. Рентабельність власного капіталу склала 1.79%, що є досить низьким показником і вказує на невисоку ефективність використання власних коштів.

Показник рентабельності активів відображає здатність підприємства генерувати прибуток з кожної одиниці активів. ROA для «Тернопільводоканалу» склав 0.59%, що також свідчить про низький рівень прибутковості активів підприємства.

На основі перерахунку можна зробити висновок, що підприємство «Тернопільводоканал» за звітний період зазнало збитків. Від'ємні значення показників рентабельності власного капіталу та активів (ROE та ROA) свідчать про те, що підприємство не змогло ефективно використати свої ресурси для отримання прибутку. Це може свідчити про проблеми у фінансовому управлінні, що потребують коригувальних заходів для підвищення ефективності діяльності та відновлення рентабельності.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного аналізу стану аудиту в Україні і також окремих зарубіжних країнах, та аналізу діяльності ТОВ «ТЕР АУДИТ» та її визначення фінансової стійкості КП «Тернопільводоканал», автором створені наступні висновки та рекомендації:

1. Ринок аудиторських послуг як в Україні, так і за кордоном демонструє динамічний розвиток, але стикається з рядом викликів. В Україні ринок залишається порівняно молодим і потребує подальшого реформування для

підвищення прозорості та якості послуг. Серед основних проблем можна виділити нестачу кваліфікованих кадрів, низький рівень довіри до аудиторських компаній та нерозвиненість нормативно-правової бази. В інших країнах, зокрема в Європейському Союзі та США, аудиторський ринок є більш зрілим, але також стикається з викликами, такими як посилення регулювання, зміни стандартів та зростання вимог до якості аудиторських послуг. Усі ці фактори впливають на розвиток ринку та викликають потребу в адаптації аудиторів до нових умов.

2. На аудиторську діяльність суттєво впливають глобалізація, цифровізація, посилення регуляторного контролю та зміни в бізнес-середовищі. Одним з головних викликів є впровадження нових технологій, таких як аналіз великих даних та автоматизація аудиту, що потребує оновлення компетенцій аудиторів та інвестицій у технічні ресурси. Крім того, аудитори часто стикаються з етичними дилемами через конфлікт інтересів або тиск з боку клієнтів. В Україні складність додає недостатньо чітке регулювання, що може вплинути на об'єктивність аудиторських висновків та їхню якість.

3. Український ринок послуг аудиту має значний потенціал для розвитку, особливо при умовах адаптації до нових міжнародних стандартів і гармонізації національного законодавства із вимогами Європейського Союзу. Вступ України до Європейського Союзу в майбутньому може стимулювати розвиток аудиту через посилення контролю якості та впровадження більш жорстких стандартів відповідності. Інтеграція з міжнародним ринком також відкриває можливості для вітчизняних аудиторських компаній, таких як ТОВ "ТЕР АУДИТ", для співпраці з іноземними партнерами, обміну досвідом і впровадження передових практик, що сприятиме загальному підвищенню якості аудиторських послуг.

4. В сучасних умовах, коли економіка зазнає нестабільності та зростають ризики корпоративного шахрайства, роль аудиторів виступає ще більш важливою для забезпечення прозорості бізнесу та мінімізації фінансових ризиків. Аудиторські перевірки дозволяють виявити слабкі місця у внутрішньому контролі підприємств і забезпечити їхнє коригування. У випадку

українських компаній, аудиторські фірми, такі як ТОВ "ТЕР АУДИТ", відіграють критично важливу роль у запобіганні шахрайству та зміцненні довіри до бізнесу, що є ключовим фактором для залучення інвестицій і підтримки стабільності фінансового ринку.

5. Діяльність аудиторських фірм, як наприклад ТОВ "ТЕР АУДИТ", показує, що аудит відіграє дуже важливу роль саме у забезпеченні як фінансової стійкості підприємств, так і підвищенні довіри до них з боку інвесторів і кредиторів та інших зацікавлених сторін. Якісно проведений аудит сприяє підвищенню прозорості фінансової звітності, що дозволяє уникнути фінансових зловживань та знижує ризик шахрайства. У результаті, це позитивно впливає на репутацію підприємств, їхню привабливість для інвесторів та забезпечує більш стабільний розвиток економіки загалом.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1 Аудит в умовах війни та невизначеності: досвід України

Підходи до планування та здійснення фінансово-господарської діяльності зазнали значних змін після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Оскільки воєнний стан є надзвичайною ситуацією, бізнес повинен не лише продовжувати ефективно працювати, але й бути більш готовим до будь-яких збоїв та непередбачуваних витрат. Аудит фінансово-господарської діяльності є важливим інструментом контролю в таких ситуаціях, який гарантує ефективність та надійність кожного виду діяльності. Існують унікальні аспекти аудиту бізнесу в країні із запровадженим воєнним станом, що потребують дослідження та осмислення.

Глибоке розуміння господарських операцій організації та знання принципів бухгалтерського обліку є необхідною умовою для проведення аудиту. У світлі повномасштабного вторгнення агресора на українську землю, бізнес потребує особливої уваги та обережності при проведенні аудиту. Підприємства стикаються з численними проблемами, що можуть вкрай негативно вплинути на їхню діяльність, такими як зниження споживчого попиту на товари, зростання собівартості виробництва та доставки, зміна демографічної ситуації, зміни в правовому полі тощо.

Рис 3.1 Проблеми підприємств в умовах повномасштабного вторгнення [22]

Підвищена увага до процедур управління ризиками є однією з особливостей аудиту у воєнний час. Компанії повинні проводити ретельний аналіз ризиків і впроваджувати стратегії управління та зниження ризиків. Вивчення процедур управління ризиками, щоб переконатися, що вони відповідають чинним стандартам і відповідним законам, має вирішальне значення для аудиторів.

Розвиток аудиту в умовах повномасштабного вторгнення агресора в Україну свідчить, що запровадження воєнного стану в Україні спричинило значне падіння економічної активності, в тому числі суб'єктів господарювання, а це, в свою чергу, спричинило падіння ділової активності суб'єктів аудиторської діяльності. Наслідком цього стало застосування дієвих заходів стосовно підтримки суб'єктів аудиторської діяльності.

Рис 3.2 Причини застосування ефективних заходів підтримки суб'єктів аудиторської діяльності

Примітка: Складено автором на основі джерел [57]

З метою гарантування здійснення аудиторської діяльності під час воєнного стану та післявоєнної відбудови економіки Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю прийняв Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність”». Цей закон передбачає:

- аудитори, що пов'язані тим чи іншим чином з країною-агресором, будуть виключені з Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності як зараз, так і в майбутньому;
- зменшення фінансового навантаження на аудиторів у зв'язку зі сплатою внесків та платежів до Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю;
- не покладати на аудиторів відповідальність за недотримання вимог законодавства щодо своєчасності та достовірності відомостей про аудитора, які подаються для включення до Реєстру;
- зупинка перевірки якості послуг аудитора;
- полегшення процедур атестації аудиторів та їх безперервного

професійного навчання[56].

Незважаючи на використання своїх резервів, більшість українських підприємств все ще функціонують і роблять свій внесок в українську економіку. Тому, незважаючи на те, що кількість праці, яку виконує бізнес, зменшилася, аудит все ще має вирішальне значення в умовах, коли на українській землі відбуваються масштабні військові дії.

Створення правових механізмів, здатних захистити економічні інтереси держави шляхом постійного обмеження діяльності фактичної в Україні тих аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, що пов'язані з країною-агресором, є метою всіх змін, які відбулися з початку воєнного стану в Україні. До цих змін відносимо:

- створення механізму, який забороняє отримання фінансової звітності, основної документації та управлінської інформації з метою захисту даних про фінансові операції українських підприємств
- допомога аудиторським компаніям та окремим аудиторським організаціям, що функціонують в умовах стрімкого падіння економічної активності українського бізнесу та виникнення дефіциту кваліфікованих фахівців;
- спонукання ринку аудиторських послуг під час та після конфлікту для забезпечення післявоєнного відновлення економіки держави [37].

Звісно, діяльність внутрішнього аудиту суттєво обмежена конфліктом в Україні, оскільки занепокоєння щодо фізичної безпеки працівників привертає увагу. Фахівці з внутрішнього аудиту змогли працювати віддалено, коли було введено воєнний стан. Вони мають доступ до електронних або відсканованих документів, які зберігаються на віддалених серверах або в хмарі, а також можуть використовувати камери спостереження або навіть камеру на смартфоні працівника для проведення фізичних перевірок, перебуваючи в певній місцевості [25]. На персонал служби внутрішнього аудиту, безумовно, вплине повоєнний стан аудиторської діяльності (вона буде скорочена); відрядження та підвищення кваліфікації призупинені; планування аудиту буде обмежене короткостроковою

перспективою (підписання договорів на проведення аудиту, надання послуг тощо); моніторинг виконання рекомендацій внутрішнього аудиту доведеться призупинити; питання щодо якості аудиторських послуг наразі не на часі. У цьому контексті актуальним стає використання сучасних технологій та IT-інструментів.

3.2 Аудиторська діяльність в умовах діджиталізації

Оскільки цифрова трансформація є комплексним і тривалим процесом, вона важлива не лише в академічних та професійних колах, а й на державному рівні. За оцінками експертів Українського інституту майбутнього та ініціативи «Цифрова адженда України», діджиталізація може значно покращити український бізнес.

Рис 3.3 Можливий вплив діджиталізації на український бізнес

Примітка: Складено автором на основі джерел [62].

Оскільки Міністерство цифрової трансформації зробило зростання малих та середніх підприємств однією з основних цілей своєї діяльності, український уряд розглядає повну цифровізацію як засіб покращення умов роботи для цих компаній. Перш за все, зростання цифрової економіки передбачає зміну технологій, що застосовуються в секторі інформаційно-комунікаційних технологій, а також збільшення обсягу даних.[32] У зв'язку з цифровим розвитком аудиту це створює нові труднощі для аудиторської професії. Посилення розвитку механізму взаємини з клієнтами та усіма зацікавленими сторонами із застосуванням цифрових технологій є важливим кроком у цьому підході.

Для того, щоб аудит продовжував розвиватися, а ефективність процесів зростала, цифрові технології повинні бути включені в аудиторську практику. Ця сфера розвитку є відносно новою, але вона сприяє розвитку креативності і допомагає підвищити якість і точність аудиту. Ефективний інструментарій для аудиторської практики забезпечується усвідомленням перешкод, з котрими стикаються аудитори, та застосуванням сучасних технологій. Рисунок нижче ілюструє основні проблеми, пов'язані із аудиторською діяльністю у світлі цифрової революції в економіці.

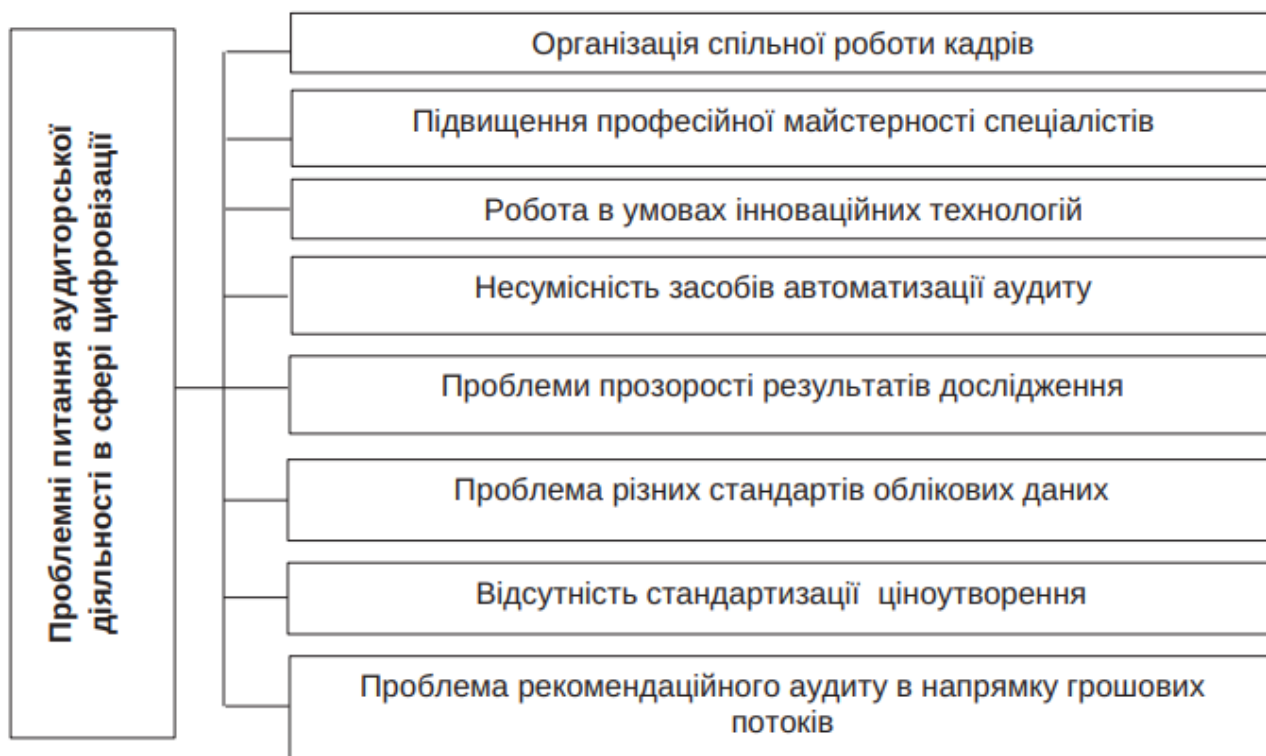

Рис 3.4 Виклики в аудиторській діяльності в сфері цифровізації

Примітка: Складено автором на основі джерел [41]

Через труднощі в аудиті, спричинені діджиталізацією економіки, аудиторі та аудиторські фірми повинні зосередитися на створенні інноваційних методів і тактик аудиту. Дефіцит кваліфікованих працівників у сфері цифрових технологій та брак технічних знань про використання сучасних технологій в аудиті є двома найбільшими проблемами.

Крім того, витрати на аудит можуть зрости внаслідок оцифрування аудиторських процесів. На етапі впровадження нових технологій потрібні додаткові витрати на підготовку та навчання кваліфікованого персоналу, придбання нового устаткування та програмного забезпечення, утримання та розвиток інфраструктури. Законодавче регулювання у сфері відповідних стандартів аудиту також може створити проблеми, які можуть ускладнити проведення аудиту та підвищити витрати на приведення діяльності у відповідність до нових законодавчих вимог.

Ролі, які виконує професійний аудитор, змінюються з розвитком цифрової економіки. Аудитори можуть сконцентруватися на виявленні ризиків і розумінні бізнесу, використовуючи більше даних при проведенні аудиту, завдяки автоматизації та іншим інформаційним технологіям [67]. Така еволюція аудиту гарантує значну довіру зацікавлених сторін до висновків аудиту та підвищує відкритість і комунікацію між аудитором та бізнесом.

Основним викликом, коли йдеться про використання цифрових технологій в аудиті, є їх інтеграція з найсучаснішими продуктами професійних послуг. У цьому випадку діджиталізація аудиту фінансової звітності створює ефективне поєднання даних, технологій та людських ресурсів[33]. Враховуючи вище написане, доцільно розрізняти певні стратегії, які гарантують або сприяють ефективному застосуванню цифрових технологій в аудиті. Серед них - автоматизація, стандартизація та централізація (рис. 3.5).

Рис. 3.5 Управлінські підходи щодо використання діджиталізованих технологій в аудиті

Примітка: Складено автором на основі джерел [5]

Сьогодні кожна аудиторська фірма автоматизує свої процедури за допомогою спеціальних інструментів (програмного забезпечення). За допомогою програмного забезпечення аудитори можуть автоматично обробляти

величезні обсяги даних, збирати інформацію з кількох джерел і перевіряти її точність. Вони дають можливість використовувати аналітичні моделі, які виявляють складні зв'язки та тенденції в даних, які важко знайти вручну. Сучасне програмне забезпечення для аудиту дозволяє прискорити процес без втрати якості. Планування робочого дня, програмне забезпечення для спільної роботи та хмарні технології можуть значно підвищити рівень аудиторських послуг [46]. Нижче наведено основні програми, що використовуються в аудиті суб'єктів господарювання.

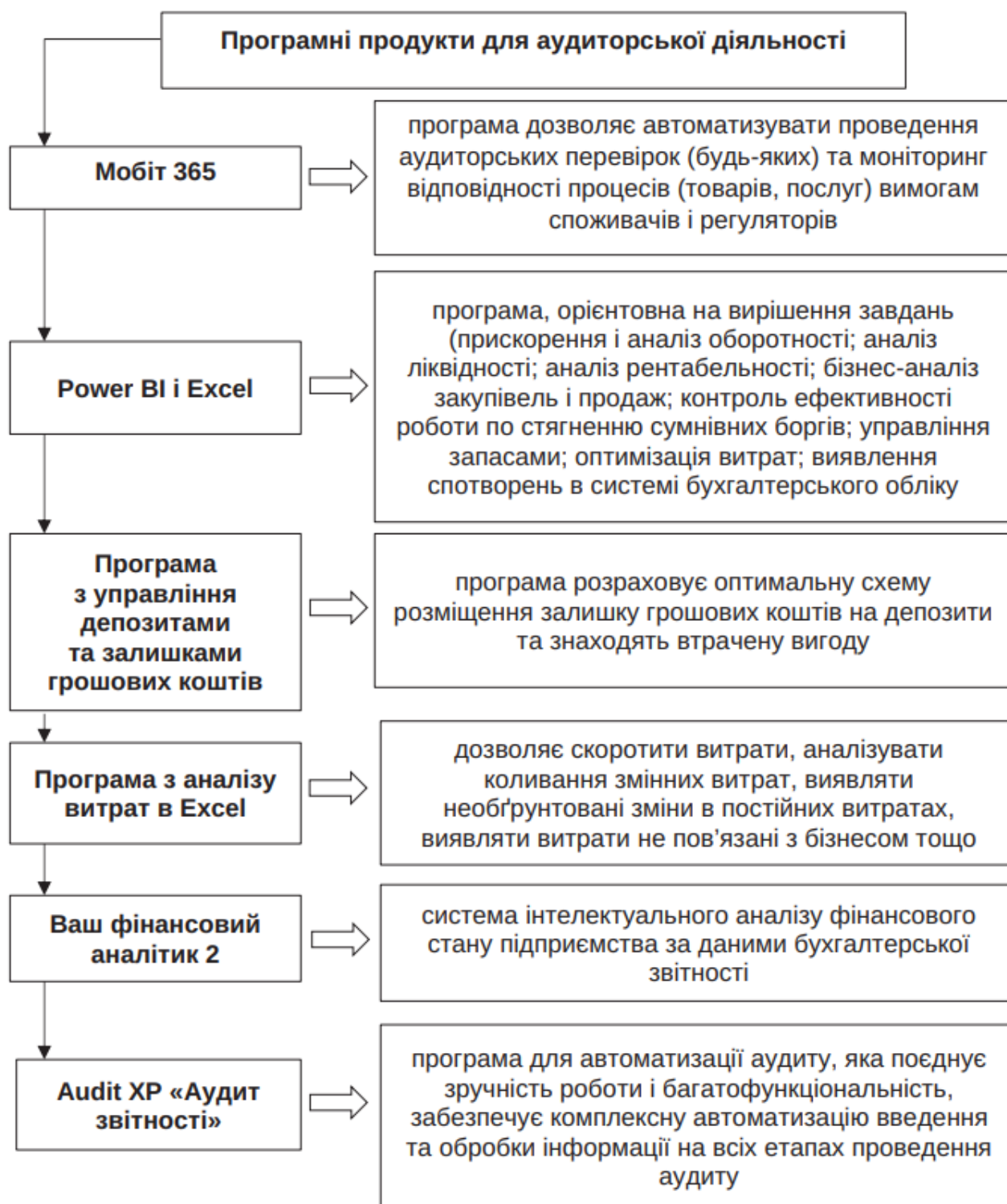

Рис. 3.6 Програми, що застосовуються для аудиторської діяльності

Примітка: Складено автором на основі джерел [39]

За допомогою цих програм аудитори можуть максимізувати переваги автоматизації та підвищити ефективність і точність своїх перевірок. Серед них такі функції, як контрольне тестування, виявлення аномалій та шахрайства,

аналіз відхилень та узгодження. Вибір програмного забезпечення для аудиту слід оцінювати у світлі конкретних вимог та компетенцій аудиторської компанії, навіть якщо кожна програма може мати унікальні переваги та недоліки. Якість послуг буде гарантована, а проблемні сфери суб'єктів господарювання будуть визначені з використанням відповідних інструментів аудиту.

Висновки до розділу 3

У результаті проведеного автором дослідження розвитку аудиторської діяльності в умовах невизначеності та цифрових трансформацій, було зроблено наступні висновки:

1. В умовах війни та нестабільності, аудитори стикаються з унікальними викликами. Вони змушені адаптувати свої підходи до обмеженого доступу до інформації та підприємств, а також працювати в умовах підвищених ризиків, що вимагає нових стратегій для забезпечення точності та надійності аудиту.

2. Цифрові технології відкривають нові можливості для аудиторів, дозволяючи зменшити залежність від фізичного доступу до об'єктів перевірки та оптимізувати процеси обробки даних. Використання цифрових рішень, таких як автоматизація перевірок, аналітика великих даних та віддалена робота, допомагає підвищити ефективність та адаптивність аудиторської діяльності.

3. У складних умовах війни та швидкої цифрової трансформації виникає потреба в нових компетенціях для аудиторів. Важливими стають навички роботи з цифровими інструментами, а також гнучкість у підходах до аудиторських процедур для успішного подолання нових викликів.

4. Завдяки автоматизації процедур, використанню даних та аналітики, гарантуванню безпеки та конфіденційності даних, а також підвищенню здатності реагувати на зміни в законодавстві та нормативних актах, діджиталізація аудиту дає змогу підвищити якість та ефективність аудиторських послуг.

ВИСНОВКИ

Результатом проведеного автором дослідження кваліфікаційної роботи є її теоретичне узагальнення та формування рекомендацій щодо розвитку аудиту в Україні. Опрацьовані науково-практичні результати дали змогу зробити наступні висновки:

1. Аудит виконує важливу роль у підтвердженні достовірності бухгалтерських записів, що підвищує довіру до фінансової звітності. Його еволюція та роль змінювалися під впливом історичних подій, судових рішень і технологічного прогресу.

2. З початку незалежності України та переходом до ринкових відносин в Україні відбулася значна трансформація економічного середовища. З'явився новий клас підприємців і власників, які відіграли важливу роль у формуванні приватної власності та ринкових відносин. Це сприяло розвитку аудиторської діяльності як необхідного інструмента для забезпечення прозорості та достовірності фінансової інформації. У зв'язку з цим аудитори почали відігравати особливу роль у сфері бізнесу та економіки, стаючи посередниками між власниками бізнесу та його зацікавленими сторонами, такими як інвестори, кредитори та держава. Ця нова потреба у професійному аудиторському супроводі підвищила вимоги до якості аудиту та сприяла розвитку національної аудиторської практики.

3. Українське законодавство активно наближається до міжнародних стандартів, зокрема через впровадження Міжнародних стандартів аудиту (МСА). Однак повна адаптація цих стандартів до національних умов стикається з певними труднощами, пов'язаними з особливостями української економіки та правового поля. Вдосконалення нормативної бази є важливим для підвищення довіри до аудиторських висновків та забезпечення відповідності міжнародним вимогам, що сприятиме розвитку аудиту та покращенню інвестиційного клімату в Україні.

4. Ринок аудиторських послуг, як в Україні, так і за кордоном, розвивається швидко, але стикається з викликами, такими як нестача кваліфікованих кадрів, низький рівень довіри, посилення регулювання та зростання вимог до якості. В Україні ринок потребує реформування для підвищення прозорості та наближення до міжнародних стандартів.

5. Глобалізація, цифровізація та зростаючий регуляторний контроль вимагають від аудиторів адаптації до нових технологій, таких як аналіз великих даних і автоматизація процесів. Це потребує підвищення кваліфікації аудиторів та інвестицій у технічні ресурси, особливо в Україні, де регуляторні вимоги поки недостатньо чіткі.

6. Аудиторські фірми, такі як ТОВ "ТЕР АУДИТ", сприяють прозорості бізнесу, знижують ризик фінансових зловживань та підвищують довіру з боку інвесторів і кредиторів. Це особливо важливо в умовах економічної нестабільності, оскільки якісний аудит посилює фінансову стійкість компаній і підтримує стабільність фінансового ринку загалом.

7. Діджиталізація дозволяє аудиторським фірмам знижувати залежність від фізичної присутності на об'єктах та вдосконалювати процеси обробки даних. Інструменти автоматизації, аналітика великих даних та дистанційна робота підвищують адаптивність і продуктивність аудиторської діяльності.

8. В умовах швидкої цифровізації та підвищених вимог виникає потреба у фахівцях, які володіють цифровими навичками та здатні гнучко підходити до процедур аудиту для ефективного реагування на сучасні виклики.

9. Використання автоматизації, великих даних, аналітики та забезпечення конфіденційності даних сприяє зростанню якості аудиту. Крім того, цифрові технології допомагають аудиторам ефективно реагувати на зміни в законодавстві та нормативних вимогах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баюра Д.О. Система корпоративного управління в Україні: монографія. Київ. Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2009. С. 288
2. Бенис М. Аудит в зарубіжних країнах: навч. посіб. 2019. С. 24-26.
3. Білуха М.Т. Бухгалтерський облік і аудит: навч. посіб. 2003. С. 769.
4. Борденюк В. І. Висновок на проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо провадження аудиторської діяльності". *Аудитор України*. 2012. № 4(198). С. 3–8.
5. Бурлан С.А. Аудит у сучасному інформаційному середовищі. Ефективна економіка. 2023. № 1. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1019/1029> (дата звернення: 25.05.2023) с. 123-134.
6. Бутинець Ф.Ф. Аудит та суб'єкти його здійснення: історія, етапи його становлення. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2005. №3 (33). С. 3-19.
7. Васільєва Л. М., Бондарчук Н. В., Бондарчук О. П., Історія бухгалтерського обліку : навч. посіб. – Дніпро : Типорграфія «Стандарт» (ПП Бойко В. В.), 2016. – С. 224.
8. Герега О.В. Управління потенціалом фінансово-економічної стійкості торговельних підприємств. Дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Львів, 2021. С. 271.
9. Гончарук Я. А., Рудницький В. С. Аудит: вид. 2-ге. Львів : Оріяна-Нова, 2004. С. 292.
10. Гордієнко Н.І. Аудит, методика і організація. Харків: ХНАМГ, 2007. Ч 1. С. 163.
11. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. Київ: Знання, КОО, 2001. С. 402.
12. Дорош Н.І. Аудит: теорія і практика : навч. посіб. Київ: Знання, 2006. С. 418-445.
13. Єпіфанова І.Ю. Ієрархічна класифікація факторів впливу на систему управління фінансовою стійкістю промислового підприємства. 2021. *«Innovation and Sustainability»* № 1. С. 6–12.

14. Жидеєва Л. І., Колісник О. П., Сялямон-Міхеєва К. Д. Аудит: навч. посіб. Ірпінь, 2019. С. 312.
15. Коржевська В. М. Роль та значення фінансової стійкості в забезпеченні стабільного розвитку підприємства. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2010. № 6. С. 210-213.
16. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. Національний банк України. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>
17. Загальні відомості про послуги з обов'язкового аудиту фінансової звітності ПСІ за 2022-2023 рр. URL: <https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Звіт-про-стан-аудиторської-діяльності-в-Україні.pdf>
18. Звіти Аудиторської палати України до Кабінету Міністрів України за 2018-2019 рр.. URL: <http://www.apu.com.ua/>
19. Звіти Аудиторської палати України до Кабінету Міністрів України за 2020 р.. URL: <http://www.apu.com.ua/>
20. Звіти про обсяг аудиторських послуг в Україні з 01.01.2022 по 30.06.2023 <https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Звіт-про-стан-аудиторської-діяльності-в-Україні.pdf>
21. Ільницька Л. Ю. Актуальні проблеми регулювання аудиторської діяльності в умовах переходу на міжнародні стандарти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* – 2015. – Вип. 30(1). – С. 167-169.
22. Інформаційний лист Ради Аудиторської Палати України щодо впливу військової агресії Російської Федерації на фінансову звітність та аудиторські звіти. – 2022 URL: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/.pdf> (дата звернення: 11.03.2023).
23. Інформація про стан аудиторської діяльності в Україні у 2020 році : АПУ URL : https://www.apu.com.ua/wpcontent/uploads/2021/06/7_%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD-

[%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82.%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D1%83-2020-%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96.pdf](#)

24. [Історія розвитку аудиторської діяльності](http://eclib.net/15/17.html). URL: <http://eclib.net/15/17.html>
25. Касаткін С. Професія внутрішнього аудитора під час війни. URL: [https://home.kpmg.ua/uk/blogs/home/posts/2022/07/profesiya-vnutrishnoho\[1\]audytora-pid-chas-viyny.htm](https://home.kpmg.ua/uk/blogs/home/posts/2022/07/profesiya-vnutrishnoho[1]audytora-pid-chas-viyny.htm)
26. Ковальчук Н. О. Фінансова стійкість вітчизняних підприємств як передумова їх стабільного функціонування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 368-371.
27. Козаченко А.Ю. Комплексний підхід до організації та методів проведення аудиту грошових коштів підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9057>
28. Лазоренко В.В. Оцінка фінансового стану підприємства сфери послуг з використанням карт Кохонена. *Схід*. 2019. № 2 (154). С. 13–18.
29. Левкович О.В., Калашнікова Ю.М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776>
30. Легенчук С. Ф. Фінансова звітність за сегментами: історичні аспекти, актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2016. Вип. 2-3. С. 228-239.
31. Лісова Л. О. Управління фінансовою стійкістю підприємств сільського господарства. *Управління розвитком*. 2021. № 4 (101) С. 108.
32. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах: навчальний посібник. ТНЕУ, 2016. С. 370
33. Лучко М.Р., Шмітка С., Енджейчик Л. Інноваційність менеджера як основа розвитку підприємства. *Журнал європейської економіки*. 2021. Том 20. № 4 (79). С. 664-679.

34. Мельник К. П. Функціональний розподіл повноважень суб'єктів аудиту в Україні. Науковий Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2020. Т.25. Вип. 5 (84). С. 128-134.
35. Мельничук Б.В. Еволюція сутності аудиту. *Економіка АПК*. 2011. №12. С. 42.
36. Мельничук Б.В. *Економіка АПК*.- 2018.- №12.- С. 49-57.
37. Михайленко О. Особливості аналізу і аудиту господарської діяльності підприємств в умовах воєнного стану. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 163–168.
38. Мулик Я. І. Аудиторська діяльність в Україні: сучасний стан, реформування та розвиток. *Агросвіт*. 2020. № 7. С. 37–47.
39. Овчарик Р.Ю. Аудит на базі комп'ютерних програм: продуктивність, рентабельність та тенденції розвитку. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Сер. Економічні науки. 2017. № 1. С. 68–72.
40. Овчарик Р.Ю. Облік і аудит: навч. посіб. Ліра-К, 2013. С. 616
41. Онешко С.В., Вітер С.А., Віремейчик А.М. Стратегія розвитку аудиту в умовах цифрової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 64–69.
42. Онищенко В.Є., Головченко Є.Ю. Особливості ведення аудиторської діяльності у Франції: адаптація французького досвіду до умов вітчизняної економіки. *Держава та регіони*. 2018 р. № 6 (105). С. 115-119. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2018/6_2018/19.pdf
43. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України. URL: <https://dasu.gov.ua/ua> (дата звернення 06.10.2021).
44. Панич І.І. Аудит в США: Збірник наукових праць студентів від 01.01.2019: URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33012/1/157.PDF>
45. Пантелеєв В.П. Консолідація інформації з регулювання аудиту, організації і методики аудиту в країнах ЄС. *ECONOMICS*: 2020. №1(47). С. 91-113.
46. Переваги використання програмних продуктів у сфері бухобліку й аудиту. URL: <https://pabu.com.ua/ua/mediacentr-3/profesiini-novyny/2344->

[perevahy\[1\]vykorystannia-prohramnykh-produktiv-u-sferi-buk\[1\]hobliku-i-audytu](#)

(дата звернення: 26.05.2023).

47. Петренко Н. І. Сучасні проблеми розвитку аудиту в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. – № 3(1). С. 89-94
48. Петрик О. А., Фенченко М. Т. Аудит у зарубіжних країнах : *навч.-метод. посібник* для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. 168 с.
49. Петрик О.П. Законодавчо-нормативне регулювання аудиторської діяльності в Україні: реалії сьогодення. Бухгалтерський облік і аудит. 2009. № 8-9. С. 71-77
50. Плаксієнко В. Я. Бухгалтерський облік як наука: від основ до наукової картини світу : колективна монографія. Київ : Центр учбової л-ри, 2021. – С. 319.
51. Положення про сертифікацію аудиторів : затверджено рішення АПУ № 187/6 від 31.05.2007 р. (зі змінами) URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-zmin-do-polozhennja-pro-sertifikaciyu-aud-doc99255.html>
52. Попович О. В. Розвиток аудиту в Україні, його проблеми та перспективи. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 4. С. 20-23
53. Про аудиторську діяльність : Закон України № 3125-ХІІ від 22.04.1993 р. (зі змінами) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
54. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 12.09.2019 № 3125-ХІІ. Відомості Верховної Ради України, 2019, № 23, С. 243.
55. Про внесення деяких змін до законодавчих актів України щодо провадження аудиторської діяльності : Проект Закону України № 10285 від 29.03.2012 р. URL: <http://search.ligazakon.ua/ldoc2.nsf/link1/JF7XP00I.html>
56. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки : Закон України від 31 травня 2022 року № 2285-ІХ. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-20#Text> (дата звернення: 11.03. 2023).

57. Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки : Закон України від 27 квітня 2023 року № 2285-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-20#Text> (дата звернення: 11.03. 2023).
58. Про сертифікацію аудиторів : затверджено рішення АПУ № 187/6 від 31.05.2007 р. (зі змінами) URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-zmin-do-polozhennja-pro-sertifikaciju-aud-doc99255.html>.
59. [Проект удосконалення пасажирських перевезень в Україні від 24.08.2021:](https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/ukrzalznitsja-uklala-dohovir-z-deutsche-bahn-shchob-udoskonaliti-pasazhiroperevezennja.html) URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/ukrzalznitsja-uklala-dohovir-z-deutsche-bahn-shchob-udoskonaliti-pasazhiroperevezennja.html>
60. Реєстр аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності. Аудиторська палата України. URL: <https://www.apu.com.ua/audytory/>
61. Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. Інфраструктура ринку. 2021. Випуск 56. С. 129–134.
62. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 25.05.2023).
63. Федоришина Л.І. Методичні аспекти аналізу управління фінансовою безпекою підприємства. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2021. № 4(59). С. 178-193.
64. *Фінансова звітність (Баланс №1) підприємства (КП «Тернопільводоканал») за 2023 р.* URL: <http://www.vodokanal.te.ua/pro-nas/economichni-pokazniki/finansova-zvitnist/item/3390-finansova-zvitnist-za-2023-rik>
65. *Фінансова звітність підприємства (КП «Тернопільводоканал») за 2023 р.* URL: <http://www.vodokanal.te.ua/pro-nas/economichni-pokazniki/finansova-zvitnist/item/3390-finansova-zvitnist-za-2023-rik>

66. Швидун О. В. Система внутрішнього аудиту як елемент управління фінансовою стійкістю підприємств. 2021. С. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskayakonferentsiyatopical-issues-of-modern-science-society-and-education-8-10-avgusta-2021-godaharkov-ukraina-arhiv/>
67. Як діджиталізація аудиту свідчить про епоху трансформацій. URL: https://www.ey.com/uk_ua/digital-audit/audit-digitization-transformative-age (дата звернення: 25.05.2023).
68. Accounting Firms Ranking 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/250479/big-fouraccounting-firms-global-revenue/>
69. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part of June 27, 2014. *The Official Bulletin of Ukraine*, 2014. № 75, Vol. 1, Art. 2125. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>
70. FRC: Developments in Audit 2020, November 2020. URL: <https://www.frc.org.uk/getattachment/58ac503e-a547-4f9e-8e52-16c7f5355586/Developments-in-Audit-2020.pdf>
71. International standard on auditing. –URL: <https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/APB/200-Objective-and-general-principlesgoverning-an.pdf> – P. 1 – 11.
72. Knowledge guide to UK Auditing Standards. – URL: [http://www.icaew.com/en/library/subject-gateways/auditing/knowledge-guide-to-uk\[1\]auditing-standards](http://www.icaew.com/en/library/subject-gateways/auditing/knowledge-guide-to-uk[1]auditing-standards)
73. Kozachenko Anna Financial sustainability of the enterprise: features of recognition and strategy of providing in modern conditions. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 40, Vol. 3. P. 23-30.
74. Mulyk Ya. Audit services market: the experience of Ukraine. *Green, Blue and Digital Economy Journal*. 2021. Vol. 2. № 3. P. 35-42.
75. Polova O. Enterprise financial policy. *Norwegian Journal of development of the International Science*. № 42/2020. Vol. 2. P. 28-34.

76. Polova O., Podolianchuk O, Gudzenko N., Koval N., Ishchenko Y., Pravdiuk M., Mulyk T., Tomchuk O., Mulyk Ya., Kozachenko A., Mashevskaya A. Current issues of accounting, taxation, analysis and audit development in modern challenges condition: collective monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2022. P. 282.
77. [Statista: Combined revenue of the Big Four accounting / audit firms worldwide from 2009 to 2020. URL: https://www.statista.com/statistics/473959/big-four-accounting-firms-global-combined-revenue/](https://www.statista.com/statistics/473959/big-four-accounting-firms-global-combined-revenue/)
78. [Statista: Revenue of the Big Four accounting / audit firms worldwide in 2020, by function. URL: https://www.statista.com/statistics/250935/big-four-accounting-firms-breakdown-of-revenues/](https://www.statista.com/statistics/250935/big-four-accounting-firms-breakdown-of-revenues/)
79. [Statista: Revenue of the Big Four accounting / audit firms worldwide in 2020, by function. URL: https://www.statista.com/statistics/250935/big-four-accounting-firms-breakdown-of-revenues/](https://www.statista.com/statistics/250935/big-four-accounting-firms-breakdown-of-revenues/)
80. The evolution of auditing: An analysis of the historical development. – URL: <http://www.davidpublishing.com/Upfile/12/2/2012/2012120283233169.pdf>